

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

ArtsEqual-hankkeen tutkimuksen tie käytäntöön

Taide- ja kulttuurialan tutkimushankkeen toimenpidesuosituksen
käyttöönotto ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Pinja Puha

Kulttuurituotannon koulutusohjelma (240 op)

11 / 2017

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kulttuurituotannon koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Pinja Puha	Sivumäärä 47 ja 9 liitesivua
Työn nimi ArtsEqual-hankkeen tutkimuksen tie käytäntöön. Taide- ja kulttuurialan tutkimushankkeen toimenpidesuosituksen käyttöönotto ja yhteiskunnallinen vaikuttavuus.	
Ohjaava opettaja Arto Lindholm	
Työn tilaaja Taideyliopiston koordinoima ArtsEqual-tutkimushanke	
Tiivistelmä Tämä opinnäytetyö esittelee yhden tavan jalkauttaa taide- ja kulttuurialan tutkimushankkeen tutkimustietoa käytäntöön. Opinnäytetyön tilaajana toimii Taideyliopiston koordinoima ArtsEqual-tutkimushanke. Hankkeen yhtenä tarkoituksena on tuottaa tutkimukseen pohjautuvia toimenpidesuosituksia poliittisen päätöksenteon tueksi taide- ja kulttuuripalvelujen vakiinnuttamiseksi. Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksen käyttöönottoa ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta vuosille 2015–2017 ajoittuneen hankkeen ensimmäisen rahoituskauden aikana. Opinnäytetyön aihe on noussut ArtsEqual-hankkeen tarpeesta tuottaa näistä tietoa rahoittajalleen Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvostolle. Opinnäytetyö tarkastelee tilannetta ArtsEqual-tutkimushankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja näkökulmasta. Toimenpidesuositus on julkaistu vuoden 2016 joulukuussa ja se esittelee tutkimushankkeen keskeiset havainnot ja suositukset aiheeseen liittyen. Tällä hetkellä sote- ja maakuntauudistus on yksi keskeisimmistä kulttuuripalveluita koskevista yhteiskunnallisista uudistuksista. ArtsEqual-hankkeen ensimmäisellä toimenpidesuosituksella pyritään vaikuttamaan sote- ja maakuntauudistusta koskevaan poliittiseen päätöksentekoon ja tulevien palvelurakenteiden muotoutumiseen kulttuuristen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Opinnäytetyö on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, jonka aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua. Opinnäytetyötä varten on haastateltu asiantuntijoita, joiden tiedettiin hyödyntäneen ArtsEqual-hankkeen ensimmäistä toimenpidesuositusta omassa työssään sote- ja maakuntauudistuksen suunnittelu- ja kehittämisprosesseihin liittyen. Haastatteluaineiston analyysissä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia ja teemoittelua. Tulosten pohjalta on tehty johtopäätöksiä toimenpidesuosituksen käyttöönotosta, jalkauttamisprosessista ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta sekä muodostettu näitä koskevia kehittämisehdotuksia. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että ArtsEqual-hankkeen ensimmäistä toimenpidesuositusta on otettu käyttöön hankkeen ensimmäisen rahoituskauden aikana. Sen sijaan toimenpidesuosituksella saavutettavia vaikutuksia ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta ei ole vielä tämän hetkisen tiedon valossa mahdollista osoittaa. Toimenpidesuosituksen käyttöönoton etenemisestä, vaikutuksista ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta pystytään tässä vaiheessa esittämään vasta oletuksia. Opinnäytetyön julkaisuajankohtaan mennessä vastaavanlaista tutkimusta ei ole vielä ArtsEqual-tutkimushankkeessa tai kulttuurialan opinnäytetyönä tehty, joten opinnäytetyön tuottama tieto toimenpidesuosituksen hyödyllisyydestä ja käytettävyydestä tutkimushankkeen tutkimustulosten jalkauttajana on arvokasta niin työn tilaajalle kuin ammattialallekin. Tieto on merkittävää myös muiden kansallisten tutkimushankkeiden kehittämisen kannalta, sillä tutkimustiedon jalkauttamisesta toimenpidesuosituksen avulla on toistaiseksi olemassa hyvin vähän tietoa. Lisäksi opinnäytetyö on meneillään olevan sote- ja maakuntauudistuksen näkökulmasta hyvin ajankohtainen. Siinä yhdistyy sote- ja kulttuuriala, mistä johtuen opinnäytetyö on hyödynnettävissä kulttuurialan lisäksi myös sote-sektorilla.	
Asiasanat tutkimus, kulttuuri, hyvinvointi, kulttuuripolitiikka, poliittinen päätöksenteko, vaikutukset, vaikuttavuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Cultural Management

ABSTRACT

Author Pinja Puha	Number of Pages 47
Title Exporting the research data of the ArtsEqual research initiative into practice. The implementation and societal impact of the policy brief of the arts and cultural research initiative.	
Supervisor Arto Lindholm	
Subscriber The ArtsEqual research initiative, coordinated by the University of the Arts Helsinki	
Abstract This thesis introduces one way to export research data of the arts and cultural research initiative into practice. The thesis is subscribed by an ArtsEqual research initiative. The initiative will propose policy briefs to support political decision-making and consolidate new arts services. The aim of this thesis is to find out how the research-based policy brief of the ArtsEqual research initiative has been implemented and what is its societal impact during the first funding period of the project. The subject of the thesis has risen from the need of the ArtsEqual research initiative to provide this information for the Academy of Finland's Strategic Research Council, which is funding the project. This thesis deals with the ArtsEqual research initiative's first policy brief called Cultural rights as a legitimate part of social and health care services. At present, the health, social services and regional government reform is one of the most important societal reforms which has direct impact at the cultural services. The first policy brief of the ArtsEqual research initiative aims to influence political decision-making of the reform and the emergence of future service structures from the cultural rights' point of view. This thesis is a qualitative study which uses semi-structured interview as a method of research. Experts who were known to have utilized the ArtsEqual research initiative's first policy brief in their own work were interviewed for the thesis. The interview data was analyzed using thematic analysis and content analysis method. Based on the results of the research, conclusions are drawn from the implementation and societal impact of the policy brief. Also suggestions for development have been made. The study shows that the first policy brief of the ArtsEqual research initiative has been implemented during the first funding period but the societal impact is not yet possible to verify. At this point, only assumptions can be made about how the policy brief proceeds from the recommendation to practice and what the societal impact might be. By the time this thesis is published, comparable research has not yet been conducted in the ArtsEqual research initiative or as a thesis in cultural management. That's why the information provided by this thesis is very valuable both for the ArtsEqual research initiative and for the cultural field. This information is also significant for the development of other national research projects because there is still very little knowledge about how to implement the research-based policy brief. In addition, this thesis is very topical from the point of view of the health, social services and regional government reform. The thesis combines the social, health and cultural fields, which makes it possible for the thesis to be exploited in all of these fields.	
Keywords research, culture, well-being, cultural policy, political decision making, effects, efficacy	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KULTTUURIHYVINVOINTI	8
2.1 Suomalainen kulttuuripolitiikka kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta	9
2.2 Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen sote- ja maakuntauudistuksessa	11
2.3 Tutkimustiedolla vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon	14
3 VAIKUTUSTEN JA VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI	16
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	18
4.1 Tutkimusmenetelmä ja kohderyhmä	18
4.2 Aineiston hankinta	20
4.3 Aineiston käsittely ja analysointi	21
4.4 Tutkimuksen eettisyys	22
5 TULOKSET	23
5.1 Sote- ja kulttuurialojen välinen yhteistyö	23
5.2 Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen	24
5.3 Sote- ja maakuntauudistuksen uhat ja mahdollisuudet	25
5.4 Toimenpidesuositus tapana jalkauttaa tutkimustuloksia	27
5.5 Toimenpidesuosituksen käyttöönotto	28
5.6 Toimenpidesuosituksen eteneminen suosituksesta käytäntöön	29
5.7 Toimenpidesuosituksen taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset	31
5.8 Toimenpidesuosituksen optimaaliset vaikutukset	32
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	34
6.1 Toimenpidesuosituksen jalkauttaminen	34
6.2 Toimenpidesuosituksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus	41
7 POHDINTA	43
7.1 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen	43
7.2 Jatkotoimenpiteet	44
7.3 Opinnäytetyön hyöty tilaajalle ja ammattialalle	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tulevaisuuden hyvinvointia rakennetaan monipuolisesti taiteen ja kulttuurin avulla. Taide ja kulttuuri lisäävät tutkitusti ihmisten hyvinvointia ja niiden mahdollisuudet tukea hyvinvointia ovat lähes mittaamattomat. (Eloranta 2017.) Kulttuuritoimintaa voidaan toteuttaa yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalveluiden eli sote-palveluiden kanssa. Moniammatillinen yhteistyö kulttuuri- ja sote-alojen välillä on osoittautunut toimivaksi tavaksi edistää ihmisten hyvinvointia. Kulttuuritoiminnan juurruttaminen palvelurakenteisiin on kuitenkin haastavaa. Meneillään oleva sote- ja maakuntauudistus on tällä hetkellä yksi keskeisimpiä kulttuuripalveluita koskevia yhteiskunnallisia uudistuksia. Se on tuonut mukanaan kysymyksiä siitä, miten uudistus tulee vaikuttamaan terveyttä ja hyvinvointia edistävien taide- ja kulttuuripalveluiden toimintamahdollisuuksiin. (Hyyppä 2013, 117; Lehtikoinen & Rautiainen 2016a; Lehtikoinen & Rautiainen 2016b.)

Viime vuosina yhteistyö ja toiminta sote- ja kulttuuripalveluiden rajapinnoilla on lisääntynyt ja monipuolistunut huomattavasti. Vaikka monia malleja ja sovelluksia on kokeiltu, taide- ja kulttuuritoiminta ei ole vielä integroitunut pysyväksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Toistaiseksi toiminta on kanavoitunut suurelta osin erilaisiin käytännöntason hankkeisiin ja projekteihin. Tällöin on kuitenkin riskinä, että hankkeessa kehitetty uusi toimintamalli ei välttämättä siirry tai vakinaistu osaksi arkista toimintaa tai palvelurakenteita. Muun muassa tästä johtuen kulttuurihankkeiden vaikuttavuus jakaa mielipiteitä. (Haapalainen 2016; Hyyppä & Liikanen 2005, 178; Liikanen 2003, tiivistelmä, 153; Oksanen & Antman 2013, 19; Ruusuvirta & Saukkonen 2010, 183–184; Strandman-Suontausta 2013, 21–22.) Esiin on noussut vahva tarve uusille ideoille ja keinoille, joilla taide- ja kulttuuritoiminta saadaan pysyväksi osaksi kansallisia peruspalvelurakenteita.

Opinnäytetyöni tilaajana toimii Taideyliopiston koordinoima monitieteinen ArtsEqual-tutkimushanke, jossa taide ja kulttuuri ymmärretään kaikille kuuluvana peruspalveluna. ArtsEqual-hankkeen tutkimus- ja kehittämistyön tavoitteena on purkaa eriarvoistumista tuottavia rakenteita ja mekanismeja, jotta taiteen ja taidekasvatuksen palvelut olisivat nykyistä paremmin kaikkien saavutettavissa.

(ArtsEqual 2016b; Lehikoinen 2017b.) ArtsEqual-tutkimushankkeen rahoittajana toimii Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvosto, joka rahoittaa yhteiskunnallisesti merkittävää ja vaikuttavaa korkealaatuista tieteellistä tutkimusta (Strategisen tutkimuksen neuvosto 2016a).

Vuonna 2015 käynnistyneen ArtsEqual-hankkeen yhtenä tarkoituksena on tuottaa kansallisia toimenpidesuosituksia, joiden tavoitteena on muuttaa palvelurakenteita ja toimintaa kansallisissa peruspalveluissa (Lehikoinen 2017b). Toimenpidesuositus on dokumentti, joka esittelee tutkimushankkeen keskeiset havainnot ja suositukset. Toimenpidesuosituksia käytetään muun muassa poliittisen päätöksenteon tukena. (International Development Research Centre 2017.) ArtsEqual-hanke on velvollinen antamaan rahoittajalleen Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvostolle tietoja toiminnastaan ja tuloksistaan sekä saamansa rahoituksen käytöstä ja valvonnasta. Rahoituksen saatuaan hanke on sitoutunut tiettyihin yleisiin, tutkimuksellisiin ja vuorovaikutuksellisiin tavoitteisiin. Hanke on sitoutunut muun muassa siihen, että ainakin yksi hankkeen laatima toimenpidesuositus on otettu ensimmäisellä rahoituskaudella vuosien 2015–2017 aikana vähintään kokeiluluontoisesti käyttöön. (Strategisen tutkimuksen neuvosto 2016a; Strategisen tutkimuksen neuvosto 2015.) Opinnäytetyöni tarkoitus on lähtenyt tästä tarpeesta selvittää, onko ensimmäisen rahoituskauden aikana tapahtunut toimenpidesuosituksen käyttöönottoa.

Vuoden 2017 marraskuuhun mennessä ArtsEqual-tutkimushanke on tuottanut neljä kansallista toimenpidesuositusta. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa ArtsEqual-hankkeelle ja sen rahoittajalle tietoa hankkeen toimenpidesuosituksen käyttöönotosta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ensimmäisen rahoituskauden aikana. Olen rajannut opinnäytetyöni tarkastelemaan tilannetta yhden toimenpidesuosituksen näkökulmasta. Tarkastelun kohteena on hankkeen ensimmäinen toimenpidesuositus Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja (LIITE 1). Suosituksen ovat laatineet ArtsEqual-hankkeen varajohtaja Kai Lehikoinen ja tutkija Pauli Rautiainen ja se on julkaistu 8.12.2016. Kyseinen toimenpidesuositus on meneillään olevan sote- ja maakuntauudistuksen valossa erittäin ajankohtainen ja se on otettu ainakin neljässä maakunnassa käyttöön muun muassa osana kulttuurihyvinvointisuunnitelmien tekoa. (Lehikoinen 2017b; Muurinen 2017.)

Toimenpidesuositus on ylätermi dokumentille, joka pitää sisällään useampia yksityiskohtaisempia tutkimustietoon pohjautuvia suosituksia. ArtsEqual-hankkeen ensimmäinen toimenpidesuositus lähtee siitä ajatuksesta, että kaikille ihmisille on turvattava yhdenvertaiset mahdollisuudet oppia, osallistua kulttuuriin ja ilmaista itseään läpi elämänkaaren, kaikissa elämäntilanteissa. Suosituksessa tuodaan esiin, miten moniammatillinen yhteistyö kulttuuri- ja sote-alojen välillä on osoittautunut toimivaksi tavaksi vahvistaa ihmisten hyvinvointia ja huolehtia kulttuuristen perusoikeuksien toteutumisesta. Suosituksessa puhutaan sen puolesta, että kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ei saa unohtua sote- ja maakuntauudistuksessa vaan päinvastoin kulttuuristen oikeuksien toteutuminen on turvattava luomalla riittävät rakenteet ja resurssit niiden ylläpitämiseksi. Toimenpidesuositus sisältään kokonaisuudessaan kahdeksan suositusta, jotka on kohdennettu ensisijaisesti maakunnille, opetus- ja kulttuuriministeriölle sekä eduskunnalle ja valtioneuvostolle. Lisäksi yksi suosituksista koskee lakia kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta. Opinnäytetyöni painopiste on kulttuurihyvinvoinnin toteutumisessa osana meneillään olevaa sote- ja maakuntauudistusta, mistä johtuen tarkastelen toimenpidesuosituksen käyttöönottoa ensisijaisesti maakunnille suunnattujen neljän suosituksen valossa:

1. Maakuntien on laadittava toimintasuunnitelma ja seuranta ihmisten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseksi ja kulttuurisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi.
2. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteisiin pitää saada asiantuntevasti järjestettyä hyvinvointia vahvistavaa ja syrjäytymistä ennaltaehkäisevää kulttuuri- ja taidetoimintaa pitkäjänteisesti eikä vain projekteina.
3. Kulttuurilähtöiset menetelmät on huomioitava sote-alalla osana kuntouttavaa työtettä. Kyse ei kuitenkaan ole vain kuntoutuksesta, vaan sote-palveluiden asiakkaiden kulttuurisista oikeuksista, jotka on turvattava.
4. Maakuntien on huomioitava kulttuuristen oikeuksien ja kulttuurisen hyvinvoinnin toteutuminen, kun ne kilpailuttavat palveluntarjoajia. (Lehikoinen 2017b; Lehikoinen & Rautiainen 2016a; Lehikoinen & Rautiainen 2016b.)

Selvitän opinnäytetyössäni, miten toimenpidesuosituksia on tähän mennessä otettu käyttöön, miten se etenee suosituksesta käytäntöön ja tuleeko käyttöön-otosta seuraamaan taloudellista tai yhteiskunnallista hyötyä. Lopputuloksena opinnäytetyöni esittelee yhden tavan jalkauttaa taide- ja kulttuurialan tutkimushankkeen tutkimustuloksia. Muodostan näkemyksen toimenpidesuosituksen jalkauttamisprosessista, eli siitä, miten tutkimustieto etenee toimenpidesuosituksen avulla käytäntöön. Opinnäytetyössäni on lisäksi viitteitä arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksesta, sillä tavoitteeni on myös selvittää, millaisia vaikutuksia tai vaikuttavuutta toimenpidesuosituksella on tähän mennessä saavutettu ja mitä on mahdollista vielä saavuttaa. Tavoitteenani on, että opinnäytetyöni avulla olisi mahdollista tehdä yleisiä johtopäätöksiä taide- ja kulttuurialan hankkeiden toimenpidesuositusten jalkauttamisesta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta, ja että se tarjoaisi myös muille vastaaville hankkeille ja rahoittajille tietoa toimenpidesuositusten käytöstä tapana jalkauttaa tutkimustuloksia suosituksesta käytäntöön.

2 KULTTUURIHYVINVOINTI

Hyvinvointi on laajasti ymmärrettynä käsite, joka kuvaa kokonaisvaltaisesti ihmisen psyykkistä, fyysistä, sosiaalista ja henkistä tilaa (Särkelä, Siltaniemi, Rouvinen-Wilenius, Parviainen & Ahola 2014, 9). Puhuttaessa taiteen ja hyvinvoinnin välisistä yhteyksistä on viime vuosina alettu käyttää termiä kulttuurihyvinvointi (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 15). Kulttuuripolitiikka voidaan puolestaan nähdä tapana, jolla kulttuuri organisoituu osana yhteiskunnallista toimintaa. Ihmisen osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin ovat asioita, jotka ovat samalla kertaa sekä kulttuuripolitiikan perinteistä ydintä, että sen tulevan kehityksen keskeisiä kysymyksiä. (Kangas & Pirnes 2015, 23 & 107–108.) Nykypäivänä myös kulttuuriset oikeudet ja niiden toteutuminen ovat nousseet osaksi hyvinvointiajattelua. Keskeistä onkin miettiä, millä keinoin tämän päivän yhteiskunnassa saadaan edistettyä ihmisten kulttuurihyvinvointia, jotta yksilöiden kulttuuriset oikeudet toteutuvat.

2.1 Suomalainen kulttuuripolitiikka kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta

Kulttuuripolitiikan katsotaan syntyneen vähitellen 1800-luvun aikana ja muotoutuneen samalla sekä kansallisesti että kansainvälisesti vertailukelpoiseksi yhteiskuntapolitiikan alueeksi. 1900-luvun alku oli eräänlaista kulttuuripolitiikan kulta-aikaa, jolloin taiteeseen ja kulttuuriin sijoitettiin tuntuvasti. Maailmansotien jälkeen kulttuuripolitiikka jäi alkuun yhteiskunnallisessa uudistustyössä vähemmälle huomiolle mutta vähitellen kulttuurinen ja yhteiskunnallinen muutospaine alkoi ulottua myös kulttuuripolitiikkaan. (Kangas & Pirnes 2015, 24–25; Kolbe 2004, 197; Opetusministeriö 2009, 11; Von Bagh 2007, 15, 217.) Rinnan sosiaalisen hyvinvointivaltion kehityksen kanssa myös kulttuuripolitiikassa korostui tasa-arvon periaate. Aineellisen hyvinvoinnin tasaisen jakautumisen rinnalla tavoitteeksi nousi henkisen hyvinvoinnin laajentaminen. Kulttuurin kentän hallinnollisrakenteellisen muutoksen ja toimintaideologian muuttumisen peruslähtökohtina olivat yksilön oikeus, tasa-arvo ja kulttuurin välisten raja-aitojen mataltaminen. Kulttuuripolitiikassa painotettiin taiteiden edistämistä ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksia kulttuuriin. (Häyrynen 2007, 83; Häyrynen 2006, 149–153; Kangas & Pirnes 2015, 24–26; Kolbe 2004, 197–198; Opetusministeriö 2009, 11; Pernaa 2007, 122–135; Von Bagh 2007, 217.)

Julkinen sektori siirtyi 1960-luvun lopulta lähtien ajamaan sellaista sosiaalista kulttuuripolitiikkaa, joka omaksui kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintojen tuotteistamisen palveluiksi. Tämä ilmeni kuntatasolla kulttuuripalvelutuotannon kasvuna. Valtio puolestaan perusti kasvua säätelevän ja tukevan taide- ja kulttuurihallinnon, aktivoi alueellista ja paikallista kulttuuritoimintaa sekä lisäsi julkisten avustusten määrää. (Kangas & Pirnes 2015, 26; Kolbe 2004, 197–198; Ruusuvirta & Saukkonen 2015, 366.) Tällä hyvinvointivaltion tärkeimmällä rakennuskaudella toteutetut kulttuuripoliittiset linjaukset vakiinnuttivat kulttuuripolitiikan osaksi yhteiskuntapoliittista ymmärrystä ja hallintorakenteita (Renard 1996, 21). Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentumisella on siis ollut merkittävä vaikutus myös suomalaisen kulttuuripolitiikan sekä taide- ja kulttuurikentän kehittymiselle.

Hyvinvointia rakennettiin 1990-luvulle saakka hyvinvointivaltion strategialla mutta 1990-luvun alussa valtion rooli heikkeni selvästi. Kunnat velvoitettiin järjestämään sosiaali- ja terveyspalvelut, ja ne saivat aiempaa suuremman vastuun

hyvinvointipalveluiden järjestämisestä. 1990-luvun laman myötä kuntien rooli palvelujen tarjoajana alkoi kuitenkin muuttua. Kunnat ovat siitä asti joutuneet karsimaan omaa palvelutuotantoaan ja kehittämään uusia vaihtoehtoisia palvelumalleja julkiseen sektoriin kohdistuneiden säästöpainneiden sekä kunta- ja palvelurakennemuutosten myötä. (Kantola & Kananen 2017, 26; Keski-Suomen taidetoimikunta 2011, 6; Ruusuvirta & Saukkonen 2009, 8–9.)

Hyvinvointivaltion 1980-luvulla alkaneen markkinaehtoisuuden myötä 2000-luvulla on uudistettu erityisesti palvelujärjestelmiä ja julkisissa organisaatioissa on otettu käyttöön muun muassa tilaaja-tuottaja-malleja (Kangas & Pirnes 2015, 28; Rajavaara 2007, 170–175). Tilaaja-tuottaja-toimintatavassa pyritään luomaan kunnan sisäiset palvelumarkkinat, jossa palvelun tuottaja voi olla kunnan oma toimija, toinen kunta, yritys tai kolmannen sektorin toimija (Kuopila 2007, 37). Nämä uudistukset yhdessä lama-aikojen vaikutusten kanssa ovat erilaistaneet ja eriarvoistaneet voimakkaasti kuntien palvelutuotantoja. Nyt 2010-luvulla onkin ajankohtaista miettiä, missä määrin kulttuuripolitiikka muuttuu ja kehittyy siitä itsestä lähtevien aloitteiden varassa. Erityisesti alueellisten ja paikallisten kulttuuripolitiikan toimijoiden asemoituminen uusien haasteiden edessä vaatii vahvaa toimijuutta ja aikaisempaa avoimempaa asiantuntijuutta. Monitoimisuus tulee tärkeäksi paitsi taloudellisista syistä, myös siksi, että ihmisten kulttuuriset tarpeet nousevat esiin muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon alueilla. (Kangas & Pirnes 2015, 28, 105.)

Samaan aikaan, kun kulttuurin talous, yrittäjäyys ja kulttuurivienti ovat tulleet osaksi kulttuuripolitiikkaa, myös laajentunut käsitys kulttuurista hyvän elämän edellytysten vahvistajana on kasvanut (Liikanen 2010, 46; Opetusministeriö 2009, 11–12). Aiempaa suurempi kiinnostus ja halu ymmärtää taiteen ja kulttuurin positiivisia hyvinvointivaikutuksia alkoi 1990-luvulla. Tuolloin YK:n ja Unescon aloitteesta käynnistynyt Arts in Hospital -hanke integroi taidetoimintaa osaksi hoitotyötä, kuntoutusta ja viihtyisyyttä sosiaali- ja terveysalan organisaatioissa 18 maassa, joista yksi oli Suomi. Hanke sysäsi käyntiin taide- ja kulttuuritoiminnan ulottuvuuksia koskevia kehittämishankkeita ja tutkimuksia. (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 11.) Hanna-Liisa Liikanen (2003) toteaa väitöskirjassaan, että taiteen ja kulttuuritoiminnan sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kentät

kohtaavat, mikäli taide ja kulttuuritoiminta nähdään osana jokaisen ihmisen elämää, tarpeita ja oikeuksia (Liikanen 2003, tiivistelmä).

Nykypäivän kulttuuripolitiikka on muotoutunut pitkän kehityksen tuloksena. Nykyisen kulttuuripolitiikan vaikuttavuustavoitteita ovat muun muassa kansalaisten kulttuuriin osallistumisen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä kulttuurin taloudellisten vaikutusten vahvistaminen. Kulttuuripolitiikkaa ohjaavat perusoikeudet sekä sosiaaliin, sivistyksellisiin ja taloudellisiin perusoikeuksiin kuuluvat kulttuuriset oikeudet. Kulttuuripolitiikan vuoteen 2020 tähtäävässä strategiassa kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä on nostettu jälleen kulttuuripolitiikan kehittämisen yhdeksi painopistealueeksi. (Liikanen 2010, 46; Opetusministeriö 2009, 11–23.) Tämä näkyy muun muassa yhdessä hallituksen kärkihankkeista. Prosenttitaiteen periaatteen laajentamisen kärkihankkeessa tavoitteena on vakiinnuttaa taide- ja kulttuuripalvelut osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa luomalla nykyisen rakenushankkeisiin kytkeytyvän prosenttiperiaatteen rinnalle uusi toimintatapa, jolla voidaan sujuvoittaa taide- ja kulttuurisisältöisten hyvinvointipalveluiden hankintaa sosiaali- ja terveydenhuoltoon (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017).

2.2 Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen sote- ja maakuntauudistuksessa

Sivistykselliset perusoikeudet ja kulttuuriset oikeudet kuuluvat ihmisen perusoikeuksiin ja ne on määritelty perustuslaissa. (Lehikoinen & Rautiainen 2016a; Oksanen & Antman 2013, 4.) Sivistyksen ja kulttuurin käsitteitä käytetään lähes synonyymeinä. Niiden merkitykset menevät paljolti päällekkäin ja osittain edellyttävät toisiaan. Sivistyksessä on kyse koulutuksesta ja kulttuurista. Sivistykselliset oikeudet ovat sekä yksilöllisiä että yhteisöllisiä oikeuksia. Perusoikeudeksi puolestaan kutsutaan Suomessa perustuslaissa taattua oikeutta ja ihmisoikeudeksi kansainvälisissä asiakirjoissa taattua oikeutta. Perustuslait ovat vaade ja takuu valtion tuesta yksilön oikeuksien toteutumiseksi. Perusoikeusvelvoite koskee myös kuntia. (Koivunen & Marsio 2006, 29.) Kulttuurisilla perusoikeuksilla tarkoitetaan jokaisen ihmisen oikeutta osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuutta ilmaista itseään vapaasti. Ne on turvattu YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, useissa Suomea sitovissa

ihmisoikeussopimuksissa ja Suomen perustuslaissa. (Lehikoinen & Rautiainen 2016b; Unesco 2002, 6.)

Tällä hetkellä yksi keskeisimmistä kulttuuripalveluita koskevia yhteiskunnallisia uudistuksia on meneillään oleva sote- ja maakuntauudistus. Se on yksi Suomen historian mittavimmista kunta-alaa koskevista uudistuksista, joka ei voi olla vaikuttamatta myös kulttuuripoliittisiin linjauksiin. Maakuntauudistuksen tavoitteena on luoda samat palvelut kaikille kansalaisille, resurssien fiksumpi käyttö, palvelujen nykyaikaistaminen sekä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien parantaminen. Näihin tavoitteisiin pyritään luomalla Suomeen moderni ja kustannustehokas julkinen hallinto, joka palvelee kaikkia asukkaita. Uudistuksella pyritään turvaamaan tärkeät palvelut ja sujuvoittamaan asiointia sekä tarjoamaan kansalaisille lisää mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa. Maakuntauudistusta tarvitaan, koska palvelujen saatavuudessa ja laadussa on tällä hetkellä isoja eroja alueiden ja kuntien välillä. Nykyisten kuntien sijaan tulevaisuudessa sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu siirtyy maakunnille. Kuntien tarjoamat kulttuuripalvelut ovat muodostaneet suomalaisten kulttuuripalveluiden kivijalan ja myös tulevaisuudessa hyvinvoinnin ja sivistyksen edistäminen jää kuntien vastuulle. Maakuntien tehtävänä puolestaan on tukea kuntia ja tarjota niille asiantuntemusta hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työn tueksi. (Maakunta- ja sote-uudistus 2017a; Maakunta- ja sote-uudistus 2017b; Suomen Kuntaliitto 2017a; Suomen Kuntaliitto 2017b; Winqvist 2008, 87.)

Suomalaisten suuret sosioekonomiset terveyserot ovat seurausta monimutkaisista historiallisista kehityskuluista. Nykyisessä terveydenhuoltojärjestelmässä sosiaalinen asema määrittää liian vahvasti hoitoon pääsyä ja perusterveydenhuollon liian pienten resurssien vuoksi kaikki eivät saa yhtä laadukasta hoitoa. (Kananen 2017a, 61.) Sote-uudistuksessa koko julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto uudistetaan valtion ja kuntien toimesta. Nykyisin julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisvastuu on kunnilla mutta vuoden 2020 alussa vastuu palveluiden järjestämisestä siirtyy 18 uudelle maakunnalle. Sote-uudistusta on lähdetty toteuttamaan muun muassa sen vuoksi, että tällä hetkellä ihmiset eivät saa yhdenvertaisesti palveluja, sosiaali- ja terveyspalveluissa on tehottomia toimintatapoja, Suomen taloustilanne on vaikea ja julkinen sektori velkaantuu. Tulevan uudistuksen pyrkimyksenä on vastata näihin ongelmiin. Tavoitteena on

ottaa sosiaali- ja terveyspalveluissa käyttöön tehokkaimmat ja vaikuttavimmat toimintatavat, jolloin ihmisten erot hyvinvoinnissa ja terveydessä vähenevät ja ihmiset saavat sosiaali- ja terveyspalveluita nykyistä yhdenvertaisemmin. (Maakunta- ja sote-uudistus 2017c.)

Meneillään oleva sote- ja maakuntauudistus pitäisi siis saada toteutettua niin, että sen lopputuloksena syntyy nykyistä toimivampi ja taloudellisempi järjestelmä, jonka palvelut tuottavat väestölle aiempaa enemmän terveyshyötyjä ja hyvinvointia (Kinnula, Malmi & Vauramo 2015, 145). Olisi tärkeää, että tulevaisuuden rakenteet eivät toimi terveyttä ja hyvinvointia edistävien taide- ja kulttuuripalveluiden esteenä vaan pikemminkin edistäjänä. (Lehikoinen 2017b; Lehikoinen & Rautiainen 2016a; Lehikoinen & Rautiainen 2016b; Taikusydän 2017.) Muun muassa vuoden 2017 Sosiaalibarometrissä sote-johtajat jakavat kuitenkin huolen siitä, että hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen uhkaavat kadota sote-uudistuksessa. Kun vastuu hyvinvointipalveluista jakaantuu kahdelle taholle, maakunnille ja kunnille, se voi jäädä kummallakin vähäiselle huomiolle. Myös usko monialaiseen yhdessä tekemiseen on Sosiaalibarometrin mukaan hiipunut. (Soste 2017.) Julkisuudessa on noussut esiin huoli jopa kaaoksen mahdollisuudesta, joka olisi seurausta sote- ja maakuntauudistuksesta aiheutuvien muutosten äkillisyydestä ja työnjakoepäselvyyksistä (Näätänen, Londén & Peltosalmi 2017, 85).

Laajentuneessa hyvinvointiajattelussa kulttuuri ja taide nivoutuvat osaksi sosiaali- ja terveysalan palveluita. Hyvinvointipalveluiden kehittämisen näkökulmasta on tärkeää puhua siitä, mitä tuottavat ja laadukkaat palvelut tarkoittavat juuri hyvinvointipalveluiden kohdalla. Tällä hetkellä uhkana on, että monilla paikkakunnilla hyvin käynnistynyt kulttuuri ja sote-alojen välinen yhteistyö ja lähentyminen kärsii meneillään olevan sote- ja maakuntauudistuksen vuoksi. Vaarana on ennen kaikkea, että institutionaalisessa hoidossa olevien yksilöiden kohdalla kulttuuriset oikeudet ja kulttuurihyvinvointi eivät toteudu. (Kananen 2017b, 186; Lehikoinen 2017b; Lehikoinen & Rautiainen 2016a; Lehikoinen & Rautiainen 2016b.) Sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen kulttuuristen oikeuksien toteuttamisvastuu kuuluu keskeisesti sekä maakunnille, että kunnille. Vastuun jakaantuessa kulttuurihyvinvointi ja kulttuuriset oikeudet eivät saisi unohtua sote-palveluja koskevassa päätöksenteossa vaan maakuntien olisi turvattava niiden

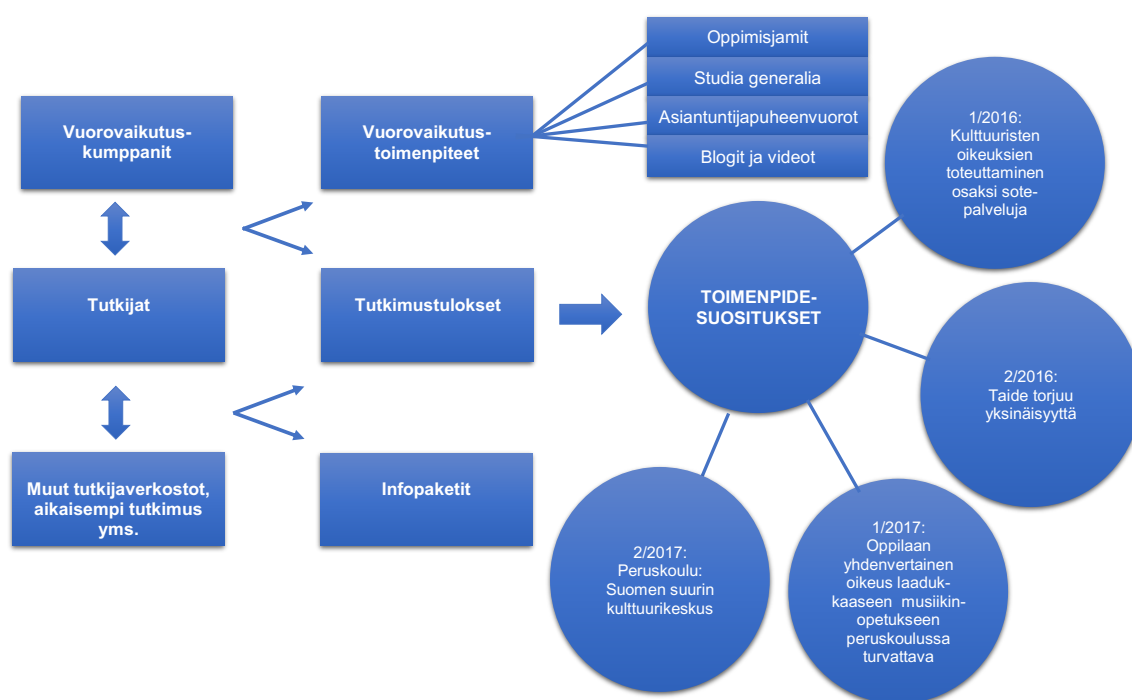
toteutuminen osana sote-palveluja. (Lehikoinen 2017b; Lehikoinen & Rautiainen 2016a; Lehikoinen & Rautiainen 2016b; Taikusydän 2017.) Kulttuuristen oikeuksien toteutumista ei voi ohittaa päätöksenteossa, sillä se perustuu lakiin (Lehikoinen 2017b).

2.3 Tutkimustiedolla vaikuttaminen poliittiseen päätöksentekoon

Viime vuosina palvelujen uudistaminen on noussut hallitusohjelmien keskeisiksi teemoiksi, mutta samaan aikaan palveluja koskeneet poliittiset teot ovat jääneet vähäisiksi, kun hallitukset eivät ole kyenneet tekemään niistä päätöksiä (Kantola & Kananen 2017, 24–25). Poliittisen päätöksenteon tyypillisenä lähtökohtana on yhteiskunnallisten epäkohtien ja haasteiden tunnistaminen ja korjaaminen (Hänninen & Junnila 2012, 14). Tällaiset tutkimustietoa edellyttävät yhteiskunnalliset muutokset tulevat harvoin yllättäen, vaan ne liittyvät useimmiten kansallisiin muutoksiin ja niitä valmistellaan yleensä jopa yli hallituskauden menevän ajan (Junnila 2012, 131). Viimeisen vuosikymmenen aikana vaikuttavuustiedon tarve ja tutkimustiedon hyödyntäminen poliittisessa päätöksenteossa ovat korostuneet Suomessa. Tutkimuslaitosten ja yliopistojen tuottamalla tutkimustiedolla on merkittävä rooli kansallisia muutoksia koskevassa päätöksenteossa. Tutkimustiedon hyödyntämisessä keskeistä on tutkimustiedon tarjonnan ja kysynnän kohtaaminen. Tutkijoiden tulee osata ennakoida, olla mukana keskustelun eri vaiheissa ja tuottaa tutkimusta, joka tukee politiikan valmistelun eri vaiheita. Tutkimustiedon tulisi kyetä tuottamaan poliittisen päätöksenteon kannalta olennaista tietoa ajankohtaisista ja merkittävistä, poliittista ratkaisua vaativista asioista. Jotta tutkimustiedolla on mahdollista vaikuttaa päätöksentekoon tulisi se tarjota päättäjille oikea-aikaisesti käyttökelpoisessa muodossa. Paksut tutkimusraportit eivät tavoita valtaosaa päättäjistä vaan päättäjät lukevat lyhyitä suomenkielisiä tekstejä. Keskeisiä asioita tutkimustiedon hyödyntämiselle päätöksenteossa ovat luottamus, tutkimuksen laatu, tutkimuksen jatkojalostus helposti ymmärrettävään muotoon sekä vuorovaikutus muun muassa tutkijoiden ja päättäjien välillä. (Junnila 2012, 124–131; Jussila 2012, 19–48.)

Opinnäytetyöni tilaajana toimiva Taideyliopiston koordinoima monitieteinen Arts-Equal-tutkimushanke pyrkii vaikuttamaan tuleviin palvelurakenteisiin tasa-arvon

ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Meneillään oleva sote- ja maakuntauudistus on tällä hetkellä keskeinen paikka päästä vaikuttamaan ja osallistumaan palvelurakenteiden kehittämiseen ja muotoiluun. (Lehikoinen 2017b.) ArtsEqual-hanke tuottaa tutkimustietoa muun muassa siitä, miten taiteen ja kulttuurin palveluja tulisi kehittää tasa-arvon, hyvinvoinnin ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisen näkökulmista. Yksi hankkeen keskeisistä vaikuttamiskeinoista on ennen kaikkea päättäjille suunnatut viimeisintä alan tutkimusta esittelevät toimenpidesuosituksiset. Ne on tarkoitettu poliittisen päätöksenteon tueksi uusien palvelujen vakiinnuttamiseksi. Toimenpidesuosituksien lisäksi hankkeen toimesta järjestetään vuorovaikutuskumppaneille, sidosryhmille, taide- ja kulttuurialan toimijoille sekä poliittisille päättäjille suunnattuja tapahtumia, joissa on vuorovaikutuksen lisäksi tarkoitus levittää tutkimustietoa eteenpäin. (ArtsEqual 2016a; ArtsEqual 2016b; Strategisen tutkimuksen neuvosto 2016b.) Oheisessa kuviossa on esitetty ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksien sijoittuminen osana hankkeen muuta toimintaa ja tuotoksia.

Kuvio 1. ArtsEqual-hankkeen toiminnan kuvaus (Lehikoinen 2017a).

ArtsEqual-tutkimushankkeen tiedottaja Heta Muurisen (2017) mukaan hankkeen toimenpidesuosituksot perustuvat kirjoittajien itsensä tai muiden tutkijoiden tekemään tutkimustietoon, joka on tehty hankkeessa tai sitä aiemmin. Toimenpidesuosituksen kirjoittavat tutkijat päättävät yhteistyössä tutkimusryhmän johtajan kanssa mitä tutkimustietoa toimenpidesuosituksessa hyödynnetään ja käytetään. Toimenpidesuosituksot kohdennetaan aina tietyille kohderyhmille, jotka mainitaan suosituksen alussa. Hankkeessa pyritään mahdollisimman käytännöllisiin ja konkreettisiin suosituksiin, jos konteksti vain taipuu siihen. Suosituksia kirjoittaessa hankkeessa on pyritty noudattamaan ajatusta, mitä rajatumpi kohderyhmä on, sitä konkreettisemmat toimenpidesuosituksot pitää olla. Asian tai aihepiirin laajuus puolestaan määrittää paljon kohderyhmän rajausta. Kohderyhmät ovat vapaita itse harkitsemaan, ottavatko suosituksia käyttöön ja miten käyttöönotto tapahtuu. Ideaalia on, että kohderyhmä ottaa tiedon hyvin vastaan ja ymmärtää suosituksen pohjalta mitä pitäisi tehdä. Tarkoitus on, että toimenpidesuosituksot eivät vaikuta ylhäältä tulleelta tai arrogantilta vaan pyrkimys on, että kohderyhmä kokee suosituksot apuna ja motivoituu niistä. Tähän mennessä tieto toimenpidesuosituksista on mennyt kohderyhmien edustajille joko sähköpostitse tai mediatiedotteen muodossa. Tiedotteen jakelussa on hyödynnetty tiedotuspalvelua, jonka kautta tiedotetta on levitetty sopiville kohdemedioille. Myös sosiaalista mediaa on hyödynnetty tiedon levittämisessä ja sitä kautta tietoa toimenpidesuosituksista on levinnyt laajalle. (Muurinen 2017.)

3 VAIKUTUSTEN JA VAIKUTTAVUUDEN ARVIOINTI

Yhteiskunnallisten pyrkimysten seurauksena syntyy aina vaikutusten kysymyksiä ja vaikuttavuuden osoittamisesta on tullut entistä tärkeämpää (Mäkitalo & Turunen 2008, 11–12; Rajavaara 2007, 170–175). Opinnäytetyöni yhtenä tavoitteena on selvittää ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksella saavutettava yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tavoitteena on saada selville, millaisia vaikutuksia ja laajemmin tarkasteltuna vaikuttavuutta tutkimushankkeen toimenpidesuosituksen avulla on mahdollista saavuttaa. Näin ollen opinnäytetyössäni on viitteitä arviointi- ja vaikuttavuustutkimuksesta.

Arviointia tehdessä olennaisinta on miettiä, mitä täsmälleen ottaen ollaan arvioimassa. Arvioinnin kohdetta määrittää myös se, millaisia tuloksia arvioinnilta odotetaan ja mikä on arvioinnin motiivi. Omassa opinnäytetyössäni motiivina ja arvioinnin kohteena on tietyn toiminnan aikaansaannokset eli toimenpidesuosituksella saavutettavat vaikutukset ja vaikuttavuus. (Browne & Widlavsky 1984, 206–231; Virtanen 2007, 22–32, 148.) Vaikutus kertoo siitä, millaisen muutoksen jokin toiminta saa aikaan. Vaikuttavuudella taas tarkoitetaan jonkin toiminnan pitkäkestoisia ja pysyviä vaikutuksia sekä laaja-alaisia vaikutuksia, jotka säteilevät laajemmin koko yhteisöön. Joskus tässä yhteydessä käytetään käsitettä yhteiskunnallinen vaikuttavuus. (Rajavaara 2006, 43–44; Suopajarvi 2013, 11–13.)

Hyvinvointipalveluiden ympärillä käytävän keskustelun pohjalta voidaan todeta, että elämme vaikuttavuusyhteiskunnassa (Pohjola 2012, 21). Vaikuttavuus on tärkeä käsite esimerkiksi talous- ja lääketieteellisessä tutkimuksessa mutta vähitellen sen käyttö on lisääntynyt myös sosiaali- ja kulttuuripolitiikan tutkimuksessa (Rajavaara 2007, 170–175). Aikaisempien yhteiskunnallisten tavoitekäsitteiden, tehokkuus, taloudellisuus ja tuottavuus, rinnalle onkin uudempana ulottuvuutena tullut vaikuttavuuden päämäärä, minkä kautta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana on siirrytty vaikutusten puhunnasta vaikuttavuuteen. (Pohjola 2012, 21.) Vaikuttaminen näyttäisikin olevan sellainen ajattelu- ja toimintatapa, joka on kiinteä osa suomalaista hyvinvointivaltiokonseptia, mutta sen muoto ja kohde muuttuvat muuttuvan toimintaympäristön myötä (Satka & Pohjola & Rajavaara 2003, 7).

Lääketieteen kohdalla näyttöön perustuva lääketiede on vaikuttanut jo pitkään mutta nyt vaikuttavuutta peräänkuulutetaan myös muun muassa erilaisten kehittämisohjelmien ja hankkeiden kohdalla. Yhtenä syynä vaikuttavuuden osoittamisen lisääntymiseen on se, että hyvinvointivaltion toimien käytössä olevien resurssien kasvu on pysähtynyt tai ainakin hidastunut. Vaikuttavuus on ollut tärkeää ennenkin mutta nyt erityisesti niin kutsutusta vaikuttavuuden avulla vaikuttamisesta toivotaan ratkaisua resurssien käytön ja jaon kysymyksiin. (Mäkitalo & Turunen 2008, 11–12, 113.) Vaikuttavuuden ymmärtäminen on kuitenkin haastavaa, ja käsitteen määrittely eri tieteenaloilla ja eri lähestymistavoilla vaihtelee. Yhteistä kuitenkin on, vaikuttavuus kiinnittyy aina käytäntöihin ja se ra-

kentuu monista samanaikaisista risteävistä tekijöistä ja näkökumista. (Pohjola, Kemppainen & Väyrynen 2012, 347–352.) Tutkimuksen vaikuttavuudella tarkoitetaan tutkimuksen myötävaikutuksia yhteiskunnallisiin kehityskulkuihin. Vaikuttavuus syntyy tutkimustiedon ja muiden tekijöiden yhteisvaikutuksesta usein pidemmän ajan kuluessa. (Nuutinen, Mälkki, Huutoniemi & Törnroos 2016, 43; Suomen Akatemia 2017.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusmenetelmä ja kohderyhmä

Tutkimuksen muun kuin tieteellisen vaikuttavuuden selvittämisessä on enenevässä määrin alettu käyttää laadullisia menetelmiä (Nuutinen ym. 2016, 35). Valitsin myös itse opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän, jossa tiedonkeruun välineenä toimii tutkija itse (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 160; Kiviniemi 2015, 74). ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen aihe ja kohderyhmä ovat hyvin laajat. Suosituksen konteksti ei siis taivu hyvin yksityiskohtaisiin suosituksiin, mikä tuo haasteensa toimenpidesuosituksen käyttöönoton ja vaikuttavuuden tutkimiseen. Määrällisesti mitattavien asioiden sijaan toimenpidesuosituksen käyttöönoton ja vaikuttavuuden arvioiminen pohjautuu vahvasti käyttöönottoa toteuttaneiden ihmisten ajatuksiin ja kokemuksiin. Tästä johtuen kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä sopi opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi parhaiten, sillä halusin tuoda opinnäytetyössäni esiin todellisia asioita, joita ei voi määrällisesti mitata. Tiedonkeruumenetelmänä käytin kvalitatiiviselle tutkimukselle ominaiseen tapaan haastattelua. Koin, että haastattelujen avulla pystyn parhaiten tekemään luotettavia päätelmiä tutkimastani ilmiöstä. (Hirsjärvi ym. 2008, 160, 202–203; Hirsjärvi & Hurme 2011, 66.)

Etenkin vaikuttavuutta arvioitaessa on tärkeää miettiä, millaista aineistoa kerätään ja kenen mielipiteistä ollaan kiinnostuneita (Browne & Widlavsky 1984, 206–231; Virtanen 2007, 22–148). Saadakseni syvempää käsitystä toimenpidesuosituksen käyttöönotosta ja sen vaikuttavuudesta, oli järkevintä kerätä tietoa

sellaisilta kohderyhmän edustajilta, joiden tiedettiin entuudestaan ottaneen toimenpidesuosituksen vähintään kokeiluluontoiseen käyttöön osana omaa työtään. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan valitsin siis opinnäytetyöni kohderyhmän satunnaisotoksen sijaan tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2008, 160). Haastattelin opinnäytetyötäni varten seuraavia asiantuntijoita:

Taulukko 1. Haastatellut asiantuntijat.

Nimi	Titteli	Organisaatio
Arttu Haapalainen	Taiteen ja hyvinvoinnin läänintaiteilija	Taiteen edistämiskeskus, Taide osaksi sosiaali- ja terveydenhuoltoa -projekti, Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma
Karoliina Luukkainen	Erityisasiantuntija	Turun kaupungin hyvinvointitoimiala
Sanni Pöntinen	Kulttuuri- ja vapaa-aikapalveluiden kehittämisspäällikkö	Tampereen kaupungin hyvinvoinnin palvelualue
Heli Talvitie	Kulttuurisihteeri	Opetus- ja kulttuuriministeriö, Kulttuuri- ja taidepolitiikan osasto, Taiteen ja kulttuuriperinnön vastuualue
Taru Tähti	Koordinaattori	Etelä-Savon maakuntaliitto, Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon -hanke
Esa Vienamo	Projektipäällikkö	Etelä-Pohjanmaan liitto, Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hanke

Haastatteluissani kiinnostuksen kohteena ei kuitenkaan olleet haastateltavat itsessään vaan tieto, jota oletin heillä tutkittavasta asiasta olevan. Haastateltavien valinta pohjautui siis heidän institutionaaliseen asemaansa tai muuhun osallisuuteen tutkimuksen kohteena olevassa ilmiössä. (Alastalo & Åkerman 2010, 373.) ArtsEqual-hankkeella oli entuudestaan tieto, että hankkeen tutkimustulokset ja toimenpidesuositukset pääsevät vaikuttamaan kansalliseen valmistelutyöhön muun muassa osana Pirkanmaan alueellista kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa, Varsinais-Suomessa osana alueen kulttuuristrategiatyön sekä sote- ja maakuntauudistuksen valmisteluja, osana Etelä-Savon kulttuurihyvin-

vointisuunnitelman valmisteluja sekä Etelä-Pohjanmaan liitossa osana Hyvinvointia kuntiin ilman rajoja -hankkeen toteutusta. Toimenpidesuositus on ollut käytössä myös opetus- ja kulttuuriministeriössä osana asiantuntijatyöryhmien toimintaa. (Lehikoinen 2017b.) Haastatteleman asiantuntijat valikoituivat siltä pohjalta, että heidän tiedettiin olevan mukana näissä prosesseissa. Noudatin haastateltavien määrän rajaamisessa Humanistisen ammattikorkeakoulun ohjeistusta, jonka mukaan noin viisi haastateltavaa on sopiva määrä ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tutkimuksellista aineistonkeruuta varten.

4.2 Aineiston hankinta

Käytin opinnäytetyössäni aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa mutta kysymyksiltä puuttuu tarkka muoto ja järjestys. Toteuttamani haastattelut muodostivat eräänlaisen keskustelun, joka eteni aloitteestani keskeisten teemojen mukaisesti. Keskustelun kautta pyrin saamaan selville tutkimukseni aihepiiriin kuuluvat kiinnostavat asiat. (Eskola & Vastamäki 2015, 27; Hirsjärvi ym. 2008, 203; Hirsjärvi & Hurme 2011, 48; Robson 2005, 270.) Tekemieni haastatteluiden teemat ja kysymysten asetelu muotoutuivat ideoinnin, aihepiirin tuntemuksen, aiempien tutkimusten sekä aiheeseen sopivan tietoperustan pohjalta (Eskola & Vastamäki 2015, 27). Tutustuin hyvin kattavasti opinnäytetyöni tietoperustaan ennen haastatteluiden tekemistä. Ennen kutakin haastattelua pyrin myös tutustumaan pääpiirteittäin kyseisen haastateltavan työnkuvaan ja alueella tehtävään kulttuurihyvinvointia edistävään työhön, jotta minulla oli tarpeelliset taustatiedot hallussa mennessäni tekemään haastattelua. Lopullinen haastattelurunko (LIITE 2) muotoutui opinnäytetyöni keskeisten aihepiirien eli teemojen pohjalta. Käytin haastattelurunkoa aineistonkeruun pohjana.

Toteutin haastattelut vuoden 2017 touko- ja syyskuun välisenä aikana. Kaikki haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Yhtä lukuun ottamatta haastatteleman henkilöt eivät työskentele pääkaupunkiseudulla, vaan Mikkelissä, Seinäjoella, Tampereella ja Turussa. Koska haastattelu on vuorovaikutustilanne, minulle oli tärkeää toteuttaa haastattelut kasvotusten. Minulle oli myös itsestään selvää,

että menen tekemään haastattelut haastateltavien luokse, sillä haastattelun onnistumisen kannalta haastattelu kannattaa toteuttaa ympäristössä, joka on haastateltavalle tuttu ja jossa haastateltavan ei tarvitse tuntea itseään epävarmaksi. (Eskola & Vastamäki 2015, 30.) Minusta oli myös mielenkiintoista päästä tutustumaan haastateltavien toimintaympäristöön, jossa he toteuttavat työtään.

Sovin haastatteluista haastateltavien kanssa sähköpostitse. Itse haastattelut kestivät keskimäärin yhden tunnin. Äänitin kaikki haastattelut ja haastattelun jälkeen toimitin äänitteet litteroitavaksi. Ajattelin alkuun haastateltavien määrän olevan hyvin suppea ja pelkäsin, että en saavuta riittävää kylläntymisen astetta haastattelutulosten suhteen. Vaikka jokainen haastateltava puhui omista lähtökohdistaan ja oman työnsä näkökulmista, huomasin jo melko varhain, että yksilöllisistä tulokulmista huolimatta vastaajat jakoivat pitkälti saman ajatusmaailman keskeisten haastatteluteemojeni ympärillä. Koinkin haastatteluiden saavutettavan tietynlaisen kylläntymisen asteen, kun vastaukset alkoivat jossain määrin toistaa itseään eivätkä tuottaneet tutkimukseni näkökulmasta enää merkittävästi uutta tietoa. Kun aineisto alkaa toistaa itseään, voidaan alkaa tehdä jossain määrin yleistyksiä tutkimusaineistosta. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 87–88.)

4.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Toteuttamieni haastattelujen äänitteet muutettiin heti haastatteluiden jälkeen kirjalliseen muotoon. Hyödynsin haastatteluaineistojen litteroinnissa litterointipalvelua. Koin tämän hyväksi ratkaisuksi, sillä näin minulle jäi enemmän aikaa opinnäytetyön muuhun työstämiseen ja ennen kaikkea valmiiseen haastatteluaineistoon tutustumiseen. Haastateltavat saivat luettavakseen omat litteroidut haastattelunsa ennen aineiston käyttöä opinnäytetyössä. Näin he saivat halutessaan vaikuttaa siihen, mitä aineistoa opinnäytetyössä käytetään.

Valitsin oman opinnäytetyöni analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin ja teemoittelun. Aineiston analyysivaiheessa pyrin ensin löytämään ja sitten erottelamaan tekstimassasta tutkimusongelman näkökulmasta olennaiset aiheet. Toteutin aineiston teemoittelun ja ryhmittelyn vastausten samankaltaisuuden pohjalta ja pyrin näin nostamaan aineistosta olennaisimmat asiako-

konaisuudet yhteen. Pidin tärkeänä, että pystyn nostamaan tuloksista analysoinnin seurauksena keskeiset pääasiat esiin, jotka antavat vastauksen opinäytetyöni tavoitteisiin. Analyysivaihetta seurasi vielä aineiston tulkinta, jossa pohdin aineiston analyysissa esiinnousseita keskeisimpiä tuloksia ja muodostin niistä omia johtopäätöksiä. (Eskola & Suoranta 2000, 175–178; Hirsjärvi ym. 2008, 224–225; Hirsjärvi & Hurme 2011, 174; Robson 2005, 458–459; Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–111.)

Haastattelemani asiantuntijat esiintyvät opinäytetyössäni omalla nimellään. Ennen haastattelua haastateltavat allekirjoittivat sopimuksen haastattelun tekemisestä, äänittämisestä ja haastatteluaineiston käytöstä opinäytetyötä varten (LIITE 3). Haastattelut eivät pitäneet sisällään mitään arkaluontoisia yksityiskohtia, mikä olisi vaatinut haastateltavien pysymistä anonyymeinä. Päinvastoin koen, että asiantuntijoiden esiintyminen omilla nimillään tuo vakuuttavuutta ja vaikuttavuutta sekä tutkimukselleni, että heidän työnsä. Vaikka haastateltavat esiintyvät työssäni omilla nimillään tiedon antajina, halusin käsitellä saamaani tietoa kokonaisuutena. Tästä johtuen pyrin kirjoittamaan opinäytetyöni tulokset auki siten, ettei yksittäisiä vastauksia voi tunnistaa sieltä suoraan. Koska haastateltavia on vähän, on kuitenkin mahdollista, että asiantuntijoiden näkemyksiä saatetaan tunnistaa heidän erityisalansa takia. Muutamia osuvimpia suoria lainauksia olen jättänyt elävöittämään tekstiä.

4.4 Tutkimuksen eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen tekijä on tulkintojen tekijä ja tutkimusraportti rakentuu aineistosta hänen tulkintojensa mukaisesti. Tutkimusta tehdessä eettisyys on tapa, jolla tutkija suhtautuu työhönsä. Tutkijan oma eettinen ajattelu ohjaa tutkimusprosessia, kuten sitä millainen kysymyksen asettelu valitaan ja miten tuloksista raportoidaan. Samasta aineistosta toinen tekijä voisi painottaa muita näkökulmia tai löytää toisenlaisen luokitusperustan. Myös minun opinäytetyöprosessini taustalla ovat varmasti vaikuttaneet omat ajatusmallini, ennakkokäsitykseni ja näkemykseni aiheesta, jotka juontavat osin aiemmasta sosiaalialan ammattitaustastani. Näin ollen opinäytetyöni tulokset ja johtopäätökset pohjautuvat omiin tulkintoihini haastateltavien kertomista. En

kuitenkaan näe näitä asioita tutkimustuloksia heikentävänä asiana, sillä tämä opinnäytetyö on minun tulkintani aiheesta. Jokainen tulkinta on kiistettävissä ja jokaiselle tulkinnalle voidaan esittää myös vaihtoehtoja. On myös hyvä muistaa, että tutkimustulokset ovat tapauskohtaisia eikä niitä voi liioitellusti yleistää. Luki-jalle jää tämän opinnäytetyön pohjalta mahdollisuus arvioida, onko muodosta-mani käsitys tutkittavasta ilmiöstä uskottava. (Fredriksson 2015, 55–56; Hirsjär-vi ym. 2008: 202; Kiviniemi 2015, 84–87.)

5 TULOKSET

Pääpaino tekemissäni haastatteluissa oli saada vastauksia toimenpidesuosituks-en käyttöönottoon ja yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen liittyen. Haastatteluja suunnitellessani ja toteuttaessani pidin äärimmäisen tärkeänä perehtymistä tä-män hetkiseen tilanteeseen sote- ja kulttuurialojen välisestä yhteistyöstä sekä kulttuuristen oikeuksien toteutumisesta, sillä näillä asioilla on vahva painoarvo ArtsEqual-hankkeen ensimmäisessä toimenpidesuosituksessa, jonka näkökul-masta opinnäytetyöni teen. Näillä oli myös merkittävä rooli haastatteluissani, mistä johtuen halusin nostaa ne esiin myös osana opinnäytetyöni tuloksia ja tulevia johtopäätöksiä. Tältä pohjalta ryhmittelin opinnäytetyöni tulokset seuraa-vien kahdeksan teeman alle: 1) Sote- ja kulttuurialojen välinen yhteistyö, 2) Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen, 3) Sote- ja maakuntauudistuksen uhat ja mahdollisuudet, 4) Toimenpidesuositus tapana jalkauttaa tutkimustuloksia, 5) Toimenpidesuosituksen käyttöönotto, 6) Toimenpidesuosituksen eteneminen suosituksesta käytäntöön, 7) Toimenpidesuosituksen taloudelliset ja yhteiskun-nalliset vaikutukset ja 8) Toimenpidesuosituksen optimaaliset vaikutukset.

5.1 Sote- ja kulttuurialojen välinen yhteistyö

Sote- ja kulttuurialojen välisessä yhteistyössä on vielä laajoja alueellisia eroja. Osassa maakunnista ja kunnista yhteistyö on mennyt hyvinkin pitkälle ja sitä on saatu osaksi pysyviä perus- ja hallintorakenteita. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että yhteistyöstä on muodostunut perusrahoituksessa oleva vakiintunut

toimintatapa osaksi kunnan tai maakunnan perustoimintaa. Monissa kunnissa taas tahtoa yhteistyöhön olisi paljon, mutta resurssit yhteistyön toteuttamiseen eivät ole riittäviä tai niitä ei osata kohdentaa oikein. Haastateltavat kokivat haasteelliseksi sen, että kulttuurihyvinvoinnin palvelut jakaantuvat todella epätasaisesti ja keskittyvät suurelta osin suuriin kaupunkeihin. Sote- ja kulttuurialojen yhteistyö on myös edelleen monin paikoin hanketyön varassa ja systemaattiset rakenteet yhteistyön ympäriltä puuttuvat.

Resurssien vähyyden ja alueellisten haasteiden lisäksi myös alojen keskinäisten ajatusmaailmoiden välillä nähtiin eroavaisuuksia. Etenkin sosiaali- ja terveysalalla on vahvat ja vakiintuneet ammattikunnat, joista käsin voi olla ajoittain haasteellista nähdä muut toimijat yhtä vahvoina ja tasavertaisina, jotta yhteistyön avulla asiakkaan hyvinvointia voitaisiin edistää kokonaisvaltaisesti parempaan suuntaan. Tämä ajatusmaailma puolestaan kumpuaa jo alojen koulutuksesta ja siitä, miten sosiaali- ja terveysalojen perustehtävä määritellään ja miten se nähdään. Jotta sote- ja kulttuurialoja saataisiin lähentymään, vaatisi se etenkin sosiaali- ja terveysaloilla asennemuutoksia jo koulutuksesta lähtien. Kun taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset tunnistetaan osana sosiaali- ja terveysalan palveluita jo ammatillisessa koulutusvaiheessa, integroituvat alat sujuvammin osaksi toisiaan ja sen myötä myös resurssit voisivat alkaa kohdentua uudella tavalla.

Olennaista olisi siis löytää yhteinen kieli näiden toimialojen välille ja tunnistaa se, että sote- ja kulttuurialojen edustajat tarkastelevat yhteistyötä eri näkökulmista. Haastatteluissa tuli esiin, että aiemmin on ehkä liikaa lähdetty siitä ajatuksesta, että yhteistyö alojen välillä on keino työllistää taiteilijoita. Tämä puolestaan ei ole toimiva tapa juurruttaa toimintaa osaksi sosiaali- ja terveysalojen rakenteita. Nykyään asioita pyritään ajattelemaan yhä enemmän asiakkaan palveluntarpeen näkökulmasta, minkä kautta alat ovat alkaneet lähentyä ja löytää toisiaan aiempaa paremmin. Sairauksien korjaamisen sijaan tuotetaan ihmisille hyvinvointia ja terveyttä.

5.2 Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen

Sote- ja kulttuurialojen yhteistyön tapaan myös kulttuuristen oikeuksien nähtiin toteutuvan hyvin vaihtelevasti ja eri alueiden välillä nähtiin isojakin eroja. Kulttuuristen oikeuksien huomioiminen koettiin ylipäänsä asiana, johon on vähitellen alettu vasta heräämään ja sen hahmottuminen osana hyvinvoinnin ja hyvinvointipalveluiden kokonaiskuvaa hakee vielä muotoaan. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta ja sen velvoitteista tiedostetaan mutta laki on kuitenkin niin laaja, että sen toteuttaminen ja noudattaminen voi tarkoittaa käytännössä mitä vain. Sitä, että kulttuuristen oikeuksien toteutuminen on ihmisoikeuskysymys, ei ehkä vielä olla osattu ajatella.

Haastatteluissa nousikin esiin, että kulttuuriset oikeudet ja niiden huomioiminen voi hyvinkin olla seuraava aalto, mihin päätöksenteossa herätään ja miten sitä aletaan vähitellen saada osaksi hyvinvoinnin kokonaiskuvaa. Vastavuoroisesti haastatteluissa nousi esiin myös huoli siitä, että sote- ja maakuntauudistuksen suurissa linjauksissa kulttuuristen oikeuksien huomioon ottaminen jää vähemmälle huomiolle, sillä näin isossa uudistuksessa on monia asioita sen edellä. Toisaalta kulttuuriset oikeudet nähtiin myös välineenä, jonka avulla kulttuurin merkitystä osana hyvinvointipalveluita saadaan vietyä eteenpäin osaksi tulevaisuuden palvelurakenteita ja palvelujärjestäjien palvelulupauksia. Pelkkää kulttuuristen oikeuksien toteutumista ei kuitenkaan kannata pitää kärkenä asioiden edistämisessä vaan voi olla parempi keskittyä konkreettisempiin asioihin ja keinoihin ja niiden eteenpäin viemiseen.

5.3 Sote- ja maakuntauudistuksen uhat ja mahdollisuudet

”Tämä on mielenkiintoinen, hahmottumassa oleva, uhkien ja mahdollisuuksien kenttä.”

Haastattelemani asiantutijat suhtautuivat tulevaan sote- ja maakuntauudistukseen melko optimistisesti. Vaikka uudistuksessa nähtiin uhkia, olivat uudistuksen tuomat mahdollisuudet kuitenkin haastateltavilla päällimmäisenä mielessä. Uudistusten kautta ollaan uuden kynnyksellä ja sen kautta syntyy ajatus ja ymmärrys siitä, mitä kaikkea voisi olla. Yksi haastateltavista kuvasi nykyisiä soterakenteita Pisan torniksi, joka on historian kerrostumien kautta muotoutunut

korkeaksi kaltevaksi torniksi. Tähänastinen palveluiden ja rakenteiden kehittämistyö on ollut vähittäistä kehittämistä, jolla torni on saatu kestäämään. Meneillään oleva sote- ja maakuntauudistus antaa mahdollisuuden putsata pöytä ja tarkastella mitä oikeasti tarvitaan. Muodostuuko tulevaisuuden rakenteista torni, vai jotain ihan muuta?

Vaikka uudistuksessa nähtiin monia mahdollisuuksia, koettiin se myös uhkana jo olemassa oleville hyvälle rakenteille, joita sote- ja kulttuurialojen välille on saatu luotua. On hyvä muistaa, että tekijät ja ihmiset eivät poistu palveluista, vaikka rakenteet ympärillä muuttuisivat. Mutta jos muuttuneet rakenteet ja johtamiskulttuuri eivät enää tue luotua yhteistoimintaa, on sen romuttuminen mahdollista. Eli jos olemassa olevia yhteistyötä tukevia rakenteita ei tulevaisuudessa turvata, on sote- ja maakuntauudistus niille ehdoton uhka. Uudistuksessa käydään myös valtavia valtakamppailuja jo pelkästään organisaatiotasolla. Pahimmillaan voi käydä niin, että keskiössä ei ole enää asiakas ja uudistuksesta seuraa katastrofi. Toisaalta sote- ja maakuntauudistus tarjoaa erinomaisen kasvualustan uudenlaisille toimintamalleille ja yhteistyökumppanuuksille. Mikäli tilaisuus osataan hyödyntää oikein, uudistus tuo myös mahdollisuuden jo olemassa olevien hyvien palvelu- ja rakennemallien leviämiseksi kunta- ja maakuntarajojen yli.

Sote- ja maakuntauudistus on vahvasti lobbauksen aikaa, jossa kaikki yrittävät saada oman äänensä ja asiansa kuuluviin. Jos kunnat ja maakunnat ryhtyvät hyvin riittäisi keskenään, voi se pahimmillaan hajottaa koko kulttuurihyvinvointiasian edistämistyön. Yhtenä uhkana on, että uudistuksen myötä kulttuurisiltä sosiaali- ja terveystalvluista häviää. Haastatteluissa nousikin esiin huoli siitä, kuinka vahva kulttuurin ja taiteen ääni uudistuskokonaisuudessa todellisuudessa on. Tähän asti keskustelussa on ollut vielä hyvin medikalistinen näkökulma ja pohdinnassa on ollut, kuinka rakennuspalikat tulee koota, jotta hyvä hoito tulee toteutumaan. Vasta vähitellen valmistelun taso on saatu sille tasolle, että on alettu ajattelemaan medikalistisen näkökulman yli ja ottaa kokonaisvaltaista ihmiskuvaa huomioon, jolloin myös kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja merkitys hyvinvoinnin edistäjänä on saatu mukaan keskusteluun. Hyvänä asiana haastattavat näkivät, että puuhastelun sijaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset aletaan tunnistaa ja pitää niitä tärkeänä asiana.

”Mannerlaatat liikkuu joka tapauksessa ja nyt meidän täytyy huolehtia, että liike vie oikeaan suuntaan.”

Joiltain osin pelkoa herätti se, ehditäänkö sote- ja maakuntauudistuksen valmisteluihin enää riittävällä tasolla ja volyymilla mukaan ja onko tähän mennessä tehty työ ollut riittävää. Haastatteluissa tuli vahvasti esiin, että vielä toistaiseksi Suomessa ei luultavasti ole ketään, jolla olisi selkeä kuva siitä, miten uudistus tulisi toteuttaa. Helpotusta loi ajatus siitä, että uudistamis- ja kehittämistyö ei tule koskaan valmiiksi vaan se on ikuisesti kehittyvä prosessi.

5.4 Toimenpidesuositus tapana jalkauttaa tutkimustuloksia

Haastatteluissa tuli esiin, että tutkimus on keskeinen keino maailman ja vallitsevien ajatusmallien muuttamisessa. Tutkimuksen ajateltiin olevan muutoksen perusta ja edellytys. Tutkimustietoa on olemassa valtavasti mutta niin kutsuttu tutkimustiedon popularisointi on kuitenkin ollut ongelmallista. Haastateltavat toivat esiin, että muun muassa sote- ja maakuntauudistusta toteuttavat maan kenties kiireisimmät ihmiset, jolloin ei voi olettaa heidän ehtivän paneutua laajoihin yksittäisiin tutkimuksiin. Tästä johtuen haastateltavat kokivat tarpeelliseksi, että keskeistä tutkimustietoa saadaan tiivistettyä helposti ja nopeasti omaksettavaan muotoon. Taustalla oli ajatus siitä, että tänä päivänä harva ehtii lukea satasivuisia tutkimuksia kokonaisuudessaan, mistä johtuen toimenpidesuosituksen tekeminen ja olemassa oleminen koettiin hyvin tärkeäksi.

Haastateltavien mukaan ArtsEqual-hankkeessa on varsinkin ensimmäisen toimenpidesuosituksen osalta onnistuttu tiivistämään napakasti siihen liittyvän tutkimuksen ydinasiat. Osan haastateltavan mielestä toimenpidesuosituksen koettiin olevan jopa poikkeuksellisen huolella tehty, mikä saa sen erottumaan monista muista vastaavista suosituksista tai tiivistelmistä. Yleisesti hankkeen toimenpidesuosituksen koettiin olevan helposti tartuttava ja siitä on helppo saada kiinni. Muutaman A4:n kokoluokan koettiin olevan hallittavissa ja haltuun otettavissa oleva muoto suositukselle. Arvoa ja uskottavuutta suositukselle antoi sen vankka pohjautuminen laadukkaaseen tutkimukseen ja näyttöön, ja sillä koettiin olevan suurta painoarvoa.

”Tässä on tämän valtakunnan ykkösasiantuntijat todenneet tämän asian. Jos ette usko minua, niin lukekaa tästä.”

Vaikuttamis- ja edistämistyöhön kaivataan haastateltavien mukaan aina jotain kättä pidempää. Koska kulttuurin hyvinvointivaikutukset on aiheena erittäin laaja, on siihen liittyvien suositusten kiteyttäminen haastavaa mutta tarpeellista. Ydinasioiden ollessa onnistuneesti koottuna, on asiantuntijoiden helppo poimia niitä osaksi omaa työtään. Haastateltavien mielestä tutkimustiedon yksinkertaistaminen ja popularisointi ei vähennä tutkimuksen akateemista uskottavuutta tai tiedon arvoa. He kokivat myös tärkeänä, että tutkimustulokset muuttuisivat käytännöksi, lähtisivät elämään sekä muuttaisivat vallitsevia oloja ja haitallisia rakenteita. ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksiin kohdistuukin joiltain osin myös valtavasti odotuksia.

5.5 Toimenpidesuosituksen käyttöönotto

Haastatteluissa tuli esiin uusi näkökulma kulttuurihyvinvoinnin vaikuttamistyöhön ja sen juurruttamiseen rakenteisiin. Ennen pääpaino vaikuttamisessa oli käytännöntason hanke- ja projektityössä, jolloin vaikuttamista ja rakenneuudistuksia pyrittiin saamaan aikaan käytännön työn kautta. Nyt muutosta on lähdetty hakemaan poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamisen kautta. palvelurakenteisiin pyritään siis vaikuttamaan valuttamalla tietoa ja suunnitelmia ylhäältä alaspäin. Toimenpidesuositusten käyttöönotonkin ajateltiin näin ollen tapahtuvan melko ylätasolla.

Jotta toimenpidesuosituksen voi ottaa käyttöön, pitää se ensin saada käsiinsä. Kaikilla haastattelemillani asiantuntijoilla oli yhteys ArtsEqual-tutkimushankkeeseen, mitä kautta he olivat saaneet tiedon hankkeen toimenpidesuosituksista ja mahdollisuudesta hyödyntää niitä osana omaa työtään. Suurin osa haastateltavista oli saanut tiedon toimenpidesuosituksista hankkeen uutiskirjeiden kautta tai seuraamalla itse aktiivisesti hankkeen toimintaa muun muassa sosiaalisen median välityksellä.

Haastateltavat määrittivät omista lähtökohdistaan käsin toimenpidesuosituksen käyttöönoton melko yksimielisesti suosituksen sisällön hyödyntämiseksi osana omaa työskentelyään ja erilaisia valmisteluprosesseja. Koska asiantuntijatyöskentelyssä kaikki pitää olla näyttöön perustuvaa, keskeisimmin toimenpidesuosituksen käyttöönotto ymmärrettiin sen hyödyntämisenä taustamateriaalina ja perustelun lähtökohtana omissa työprosesseissa. Toimenpidesuosituksen koettiin monelta osin olevan palanen tai osa jotain isompaa kokonaisuutta, josta saa poimittua hyviä rakennusaineita ja faktoja osaksi asiantuntijoiden omaa työtä. Konkreettisesti asiantuntijat ovat käyttäneet toimenpidesuositusta lähteenä muun muassa kulttuurihyvinvointisuunnitelmien teossa ja hyvinvointityöryhmien tapaamisissa.

Haastateltavista osan mielestä he saivat kauden 2015–2017 aikana tietoa Arts-Equal-hankkeesta monien eri lähteiden ja yhteistyöverkostojen kautta. Haastateluissa tuli esiin myös toinen näkökulma, että ilman suoraa yhteyttä hankkeeseen tietoa toimenpidesuosituksista ei välttämättä olisi tullut. Haastateltavilla ei ollut varmaa tietoa siitä, miten laajalle tieto hankkeesta ja sen toimenpidesuosituksista on levinnyt. Joiltain osin tieto hankkeesta ja sen toiminnasta koettiin keskittyneen eteläiseen Suomeen ja muiden alueiden jäävän hanketiedon ulkopuolelle. Toimenpidesuosituksille toivottiinkin laajempaa ja mahdollisuuksien mukaan myös aiempaa kohdennetumpaa levitystä. Esimerkiksi henkilökohtainen tiedotus suoraan Suomen maakuntajohtajille ja maakuntien kulttuurivastaville koettiin hyvänä vaihtoehtona saada tietoa sinne, minne se kuuluu ja missä se olisi olennaista saada käyttöön. Joiltain osin epävarmaa oli myös, kuinka paljon valtionhallinto, nykyinen hallitus ja poliitikot tietävät hankkeen suosituksista ja niiden sisällöistä ja tärkeäksi koettiin saada tietoa myös tälle tasolle. Tiedon levitys myös kuntiin sekä erilaisiin kulttuuri- ja taidelaitoksiin nähtiin tärkeänä, vaikka niissä tietoa oletettiin jo entuudestaan jonkin verran olevankin. Haastateltavat eivät myöskään nähneet yhtään huonona ajatuksena, että toimenpidesuosituksista tiedotettaisiin ja muistutettaisiin myös myöhemmin niiden julkaisemisen jälkeen.

5.6 Toimenpidesuosituksen eteneminen suosituksesta käytäntöön

”Kulttuuri ja taide pitää saada pysyväksi osaksi sosiaali- ja terveyssektorin toimintaa, se on ihan itsestään selvä asia, nyt se pitää vain ratkaista.”

Jotta toimenpidesuosituksella saataisiin vaikutuksia aikaan, näkivät haastateltavat ensisijaisen tärkeänä, että se saadaan osaksi meneillään olevan sote- ja maakuntauudistuksen valmistelutyötä. Näistä esimerkkinä mainittakoon maakuntasuunnitelmat ja -strategiat sekä kulttuurihyvinvointisuunnitelmat, joihin tutkimukseen pohjautuvat faktat tulee saada kirjatuksi. Olennaista on siis päästä vaikuttamaan tulevan sote- ja maakuntauudistuksen suuriin linjoihin. Niihin puolestaan päästään vaikuttamaan vaikuttamalla keskeisimpiin politiikkoihin, muutostohtariin ja muihin muutosprosessissa oleviin vastuullisiin työntekijöihin, joilla on käsissään ajatus siitä, miten rahoitus ja toiminta tulisi jatkossa kohdentaa. Sitä kautta toimenpidesuosituksen sisältämät suositukset saadaan osaksi maakunnallisia strategioita sekä palvelulupauksia ja -ku-vauksia. Myös tulevilla maakuntavaltuustoilla nähtiin iso rooli siinä, että he pystyvät omalta osaltaan varmistamaan ja vaatimaan, että kulttuurin rooli hyvinvoinnin edistäjänä tulee huomioiduksi tulevissa maakunnissa.

Kun suositukset on saatu osaksi strategioita ja suunnitelmia, seuraava askel kohti käytäntöä ovat esimerkiksi palvelusopimukset, joita maakunnat alkavat tehdä kuntien ja yhtiöiden kanssa. Tulevaisuuden tilaaja-tuottaja-sopimuksissa ja palvelusopimuksissa sekä niiden koordinoimisessa tulee siten huomioiduksi taide ja kulttuuri hyvinvoinnin edistäjänä. Kun mietitään, minkälaisia palveluja kuntalaisille järjestetään, missä kehittämisen painopiste on ja minne rahoitusta suunnataan, tulee taide ja kulttuuri huomioida myös kuntien hyvinvointikertomuksissa, palvelujen vuosisuunnitelmissa ja yksityisten palveluntarjoajien kilpailuttamisessa. Kun suositukset saadaan eri tasoille ja erilaisiin työprosesseihin mukaan, valuvat ne haastateltavien mielestä siten vähitellen osaksi konkreettista toimintaa ja arjen käytäntöjä. Lopputulos voi siis olla, että kulttuurihyvinvointi kirjataan lopulta esimerkiksi osaksi jonkun sote-yksikön toimintalupausta ja arvoja, mitä kautta se välittyy osaksi arjen työkäytäntöjä. Yhteinen ajatus siis oli, että suositusten ollessa kirjattuna ja integroituna osaksi suunnitelmia, etenevät ne siten vähitellen lähemmäs käytännön työtä.

Tekemissäni haastatteluissa tuli esiin, että asiantuntijatyöskentelyssä voi olla riskinä, että vahvasta halusta huolimatta poliittinen tahtotila ja arjen käytännöt eivät kohtaa toivotulla tavalla. Suositusten eteneminen käytäntöön on myös hyvin hidasta. Kyseessä on monikanavainen vaikuttaminen, joka etenee asteittain. Haastatteluissa tuli esiin arvio, että parin-kolmen vuoden sisällä on voitu saada jo jotain suosituksia etenemään mutta vasta noin kymmenen vuoden aikana jotain suosituksia on voitu saada osaksi suorittavan tason työkalutuuia.

5.7 Toimenpidesuosituksen taloudelliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset

Haastateltavat olivat yksimielisiä siitä, että terveyttä ja hyvinvointia edistävällä toiminnalla tullaan saamaan säästöjä aikaan. Monet haastateltavista olivat sitä mieltä, että Suomessa ei osata vielä riittävällä tasolla hyödyntää terveyttä ja hyvinvointia edistävällä toiminnalla saatavia säästöjä. Tilannetta hankaloittaa politiikanteon lyhytnäköisyys, kun päätöksiä ja suunnitelmia tehdään pahimmillaan vain muutaman vuoden tähtäimellä. Toimintaa hankaloittaa myös perusrahoituksen puute. Pitkäjänteisten hyvinvointipalveluiden rahoittamisen pitäisikin olla pysyvä osa sote-budjetteja ja kirjoitettu sisälle palvelukriteereihin. Kun asiat on huomioitu, silloin ne myös toteutuvat. Näin päästäisiin eroon myös hankeperustaisesta toiminnasta, jossa ulkopuolisen rahan turvin toteutetaan hankkeita ja projekteja. Rahoituksen loppuessa myös toiminta loppuu, kun sitä varten ei ole perustoiminnan budjetissa yhtään sen enempää rahaa kuin toiminnan alkaesakaan – monesti jopa päinvastoin. Tilanne vaatii haastateltavien mukaan siis rahoituksen ja resurssien uudelleenohjaamista, jotta jatkuvasti ei tarvitsisi kamppailla budjettien riittävyyden kanssa ja taistella siitä, mitä rajallisella julkisella rahalla saa aikaan. Tällä hetkellä toiminta on jatkuvaa arvotaistelua sen suhteen, mitä rajallisilla resursseilla tehdään.

Sote- ja maakuntauudistuksessa keskeisenä tavoitteena on kustannuskäyrän kasvun hillintä sekä hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen. Tähän ratkaisuna nähtiin palvelujen painopisteen siirtäminen korjaavasta ja kalliista erityispalveluista perustasolle ja ennaltaehkäisevään työhön, jossa kulttuuripalveluilla nähtiin vahva rooli. Haastateltavat kokivat tärkeänä, että sosiaali-, terveys-, liikunta- ja kulttuuripalvelut olisivat yhdenvertaisia, jolloin niitä toteutettaisiin rinta-

rinnan toistensa kanssa ja eri alojen arvo tunnistettaisiin. Haastateltavat olivat olemassa olevan tutkimustiedon kanssa yhtä mieltä siitä, että mikäli nämä asiat saataisiin toteutumaan, vähentäisi se niin kutsutun kovan hoivan tarvetta ja hoito painottuisi ennaltaehkäisevään työhön, mistä seuraisi sekä taloudellisia että hyvinvointihyötyjä.

Jotta asiat etenisivät, pelkän toimenpidesuosituksen lisäksi haastateltavien mukaan kaivataan kuitenkin myös tarkkaa taloudellista tietoa kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Näin hyötyjen arvoa olisi helpompi konkretisoida ja perustella päätöksentekijöille, kun niiden arvoa on mitattu ja arvioitu myös rahallisesti. Haastattelussa korostui, miten tärkeää kulttuurin ja taiteen hyvinvointivaikutuksia olisi pystyä tieteellisen faktan lisäksi osoittamaan myös rahassa. Haastateltavien mielestä asian edistämistä auttaisivat vielä toistaiseksi puuttuvat kulttuurin ja taiteen vaikuttavuutta mittaavat indikaattorit, johon he kokivat, että tarvitaan juuri ArtsEqual-hankkeen kaltaisia tutkimushankkeita niiden selvittämiseksi. Yhteenvetona voisi todeta, että toimenpidesuosituksen sisältämien suositusten toteutuessa tultaisiin haastateltavien mielestä saamaan taloudellisia hyötyjä, mutta jotta asia todellisuudessa etenisi, kaipaisivat suositukset rinnalleen myös taloudellisia hyötyjä ja vaikuttavuutta mittaavia ja todentavia indikaattoreita. Vielä toistaiseksi ongelmana on, että kenenkään velvollisuus ei ole niitä mitata.

5.8 Toimenpidesuosituksen optimaaliset vaikutukset

”Kulttuuristen oikeuksien toteutuminen olisi yhtä arkipäiväinen asia kuin särkylääke kipuun.”

Jos toimenpidesuosituksessa suositellut asiat saataisiin todella käytäntöön, näkyisi se haastateltavien mukaan ajatus-, arvo- ja asennemaailman sekä toimintakulttuurien muutoksena niin päätöksentekijöiden kuin suorittavan tason työntekijöidenkin keskuudessa. Kulttuurihyvinvoinnin ja sen johtamisen näkökulma olisi sisällä myös sote- ja kulttuurialojen koulutuksessa. Optimaalisten vaikutusten toteutuminen vaatii siis koulutuspoliittisia ratkaisuja, poikkisektoraalisuutta, yhteistoiminnallisuutta sekä työmarkkinoiden uudistumista. Optimaalisessa tilanteessa toteutuisi myös kulttuurihyvinvoinnin institutionalisoituminen sanan

positiivisessa merkityksessä. Silloin kulttuurihyvinvointiin tähtäävällä toiminnalla on pysyvä perusta eikä sitä tarvitse perustella jatkuvasti uudestaan ja hakea toistuvasti uutta rahoitusta.

Hyvin yksimielisesti haastateltavat olivat sitä mieltä, että mikäli suositukset saataisiin toteutumaan käytännössä, näkyisi se ennen kaikkea ennaltaehkäisevän työn määrän ja arvostuksen nousuna. Kulttuuri nähtäisiin silloin osana kokonaisvaltaista hyvinvointia ja se olisi osana eri alojen toimintaa ja peruspalveluja. Se olisi etuoikeuden sijaan mahdollisuus, jonka kautta ihmiset voisivat vapaasti ilmaista itseään. Hyvinvoinnin edistämisen rinnalla kulttuuri voidaan nähdä myös osana syrjäytymisen ehkäisemisen prosessia. Myös asiakkaan yksilöllisten tarpeiden huomioiminen nostettiin haastatteluissa keskiöön. Tällöin palvelut räätälöitäisiin asiakkaan tarpeita ja toiveita noudattaen sen sijaan, että asiakkaalle valitaan mahdollisimman sopivat palvelut jo olemassa olevista palvelukokonaisuuksista. Keskiössä nähtiin kokonaisvaltainen ihmiskuva, joka leviäisi yhteiskunnassa muun muassa arvostavien puheiden ja tekojen kautta.

Yleisellä tasolla toimenpidesuosituksen optimaalisten vaikutusten toteutuminen tarkoittaisi Suomen palvelutason hyppäämistä uudelle tasolle. Tämä puolestaan vaatii monien vanhojen tapojen hylkäämistä ja sen hyväksymistä, että asiat muuttuvat ja kehittyvät. Myös kansalaisvaikuttamisen rooli palveluiden kehittämisessä nähtiin kasvavana ja tervetulleena ilmiönä. Ylipäänsä optimaalisten vaikutusten toteutumisen edellytyksenä nähtiin rohkea politiikka ja päätöksenteko ja se, että päätöksentekijät puhuvat todeksi arvoja, joissa kulttuuri olisi keskeisesti esillä.

Haastattelemillani asiantuntijoilla oli luottamus omaan työhönsä ja saavutettavissa oleviin lopputuloksiin. Kaikki tarkastelivat tilannetta hyvin realistisesti ja uskoivat muutosten tapahtuvan hitaasti. Usko muutokseen oli silti kaikilla olemassa ja kaikki luottivat siihen, että asioita saadaan pikkuhiljaa eteenpäin kohti optimaalisia vaikutuksia. Haastateltavat kokivat, että toimenpidesuositus ovat hyvä osa tiellä kohti optimaalisten vaikutusten saavuttamista.

”Me tehdään sitä kautta inhimillisempää yhteiskuntaa.”

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Muodostaessani johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä, olen pyrkinyt muodostamaan havaintoja ja kehittämissuosituksia arvioitavan kohteen eli toimenpidesuosituksen vahvuuksista ja parantamisalueista. Pohdin myös, ovatko opinnäytetyölleni asetetut tavoitteet ylipäänsä arvioitavissa käytössä olevien arviointiaineistojen pohjalta. (Virtanen 2007, 25–111.) Taustamateriaalina johtopäätösten muodostamisessa olen hyödyntänyt keväällä ArtsEqual-hankkeen sidosryhmille lähetetyn kyselyn tuloksia. Kyselyssä kartoitettiin sidosryhmien edustajien näkemyksiä hankkeen toimenpidesuositusten käyttöönotosta ja vaikuttavuudesta. (ArtsEqual 2017b.) Kyselyn tulokset ovat vahvistaneet myös oman tutkimukseni kautta muotoutuneita ajatuksiani asiasta.

6.1 Toimenpidesuosituksen jalkauttaminen

ArtsEqual-hankkeen taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin pohjautuvan tutkimuksen jalkauttaminen yhteiskuntaan on tärkeää, sillä tällä hetkellä monet asiat ylläpitävät epätasa-arvoa ja pahoinvointia Suomessa (Lehikoinen & Vanhanen 2017, 7). Suomen sote-malli vaatii akuutisti päivittämistä, koska nykyolot ovat hyvin erilaiset verrattuna sen kehittämisen alkuaikoihin. Sote- ja maakuntauudistus kuitenkin osoittaa, miten vaikeaa on rakentaa uutta, kun pohjalla on valmis vanha malli. (Koskiahho 2017, 35.) Niin tekemäni haastattelut, kuin tuorein vuoden 2017 Sosiaalibarometri osoittavat, että vielä toistaiseksi puuttuu uskottava näkemys siitä, mitä tulevaisuuden julkinen terveydenhuolto pitää sisällään ja miten se voidaan toteuttaa nykyistä vaikuttavammin ja taloudellisemmin (Hirvensalo, Asko-Seljavaara, Haahtela, Leppäniemi & Tukiainen 2017; Näätänen, Londén & Peltosalmi 2017, 83). Myös kulttuurihyvinvoinnin osuus kokonaisuudessa on vielä hyvin avoin.

Mielestäni on huolestuttavaa, että sote- ja maakuntauudistuksen ollessa jo näin pitkällä, tuntuu kaikki olevan vielä hyvin auki ja riskit sen epäonnistumiselle ovat suuret. Vuoden 2017 Sosiaalibarometrin mukaan vain 18 prosenttia Suomen

sosiaali- ja terveysjohtajista uskoo, että sote-uudistus onnistuu hyvin terveyden ja hyvinvoinnin edistämässä (Näätänen, Londén & Peltosalmi 2017, 80). Haastattelemani asiantuntijat puolestaan ovat asian suhteen optimistisempia. Onkin mielenkiintoista pohtia, mistä nämä erot ajatusmaailmoissa voivat johtua. Vaikka asiantuntijat suhtautuivat uudistukseen hyvin realistisesti, oli heillä kuitenkin optimistinen suhtautuminen tulevaan. Erona on, että asiantuntijat puhuivat asiasta kulttuurihyvinvoinnin ja sen toteutumisen näkökulmasta, kun taas Sosiaalibarometri tarkastelee uudistusta kokonaisuutena sen yleisten tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta. Eroavaisuus näkemyksissä on mahdollista nähdä niin hyvänä kuin huonona asiana. Hyvää on se, että kulttuurihyvinvoinnin näkökulmaa ei ole vielä myöhäistä ujuttaa uudistukseen mukaan. Toisaalta pitkään jatkunut keskeneräisyys herättää epäluottamusta päätöksentekoa ja uudistuksen onnistumista kohtaan. Koska uudistus on isoja linjauksia myöten vielä kesken, on myös relevanttia pohtia, mikä kulttuurihyvinvoinnin osuus kokonaiskuvassa todellisuudessa on. Riittääkö kaaoksessa tilaa miettiä kulttuurihyvinvointia ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista? Kulttuurihyvinvointi on kuitenkin vain pieni murunen tässä valtavassa uudistuskokonaisuudessa – tuleeko se huomioiduksi? Toisaalta, keskeneräisyys voi olla myös erinomainen kasvualusta edistää kulttuurihyvinvointia sekä viedä sitä osaksi sote- ja maakuntauudistuksen strategioita ja tulevien rakenteiden muodostumista.

On selvää, että suomalaisen hyvinvointimallin uudistamiseksi tarvitaan uusia ideoita (Kananen 2017b, 173). Hanna-Liisa Liikanen on todennut vuonna 2003 väitöskirjassaan, että taiteen ja kulttuuritoiminnan iduillaan olevat integraatiopyrkimykset sosiaalisen kentän kanssa eivät ole yltäneet vielä eläväksi kulttuuri-, sosiaali- ja terveystaliteikaksi (Liikanen 2003, 154). Vielä reilu 10 vuotta myöhemmin voidaan todeta samaa. Eteenpäin on kuitenkin menty, sillä integraatioon saadaan tukea jo valtionhallinnon tasolta muun muassa hallituksen kärkihankkeen muodossa. Jo aiemminkin mainitun prosenttitaiteen periaatteen laajentamisen kärkihankkeen tavoitteena on saada taide- ja kulttuurilähtöiset hyvinvointipalvelut vakiinnutetuksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteita ja hyvinvoinnin seurantaa (Etelä-Savon maakuntaliitto 2017; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017; Taikusydän 2017). Lähestymistapa on siis kymmenessä vuodessa muuttunut. Käytännöntason hanke- ja projektitoiminnan sijaan kult-

tuurihyvinvointi pyritään tänä päivänä saamaan osaksi jo hallinnontason strategioita ja päätöksiä, ja sitä kautta pysyväksi osaksi peruspalvelurakenteita.

Päätäjät ovat haasteellisen tehtävän edessä, koska yhteiskunnan monimutkaisuutensa ohella tieteellisen tutkimuksen määrä on kasvanut jo useita vuosia. Tietoa tuotetaan selkeästi enemmän kuin yksi ihminen pystyy lukemaan ja käsittelemään. Tutkimuksiin pohjautuvien tiivistelmien merkitys on siis suuri. (Jussila 2012, 11–19.) Tämän voidaan ajatella pätevän myös ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosittelun kohdalla. Poliittinen päätöksenteko ja sitä kautta strategioihin päätyminen on toistaiseksi ehkä ainoita keinoja, miten tutkimukseen pohjautuvat suositukset voivat joskus alkaa elää. Yleisen käsityksen mukaan päättäjät ovat kiinnostuneita tutkimuksista ja niitä pidetään päätöksenteon kannalta hyödyllisinä. Olemassa on kuitenkin myös useita päättäjiä, jotka eivät piittaa tutkimuksista eikä hyödyllisiä tutkimuksia heidän mielestään tuoteta. Jos tieto ei kiinnosta päättäjiä, onko silloin yhdentekevää, kuinka paljon tutkimusta tehdään? (Jussila 2012, 24–43.)

On myös olemassa hyvin ristiriitaista tietoa siitä, kuinka paljon päätöksentekijät todellisuudessa hyödyntävät tutkimustietoa. Tekemieni haastatteluiden pohjalta väittäisin, että tutkimustieto on ainoita asioita, joilla todellisuudessa on merkitystä päätöksiä tehdessä mutta toisaalta muu tietoperusta asiasta sanoo osin toista. Muun muassa vuoden 2017 Sosiaalibarometrissä ilmenee, että lakiesitykset annetaan monesti puutteellisesti valmisteltuina ja vaikutusarvioinneiltaan heikkoina (Kiukas 2017, 6; Näätänen, Londén & Peltosalmi 2017, 84). Poliittiseen päätöksentekoon vaikuttavatkin yllättävän monet asiat. Usein päätökset syntyvät loogisesti harkittujen rationaalisten perusteluiden sijaan monen eri asian summana. Oheisessa Minerva Krohnin ja Kaarina Wilskmanin (2012) muodostamassa kuviossa on esitetty joitakin vaikuttimia, jotka voivat ohjata päätöksentekoa. Kuten kuviosta voidaan huomata faktat, kuten tutkimustieto, ovat vain hyvin pieni osa päätöksenteon kokonaiskuvaa. (Krohn & Wilskman 2012, 44–45.)

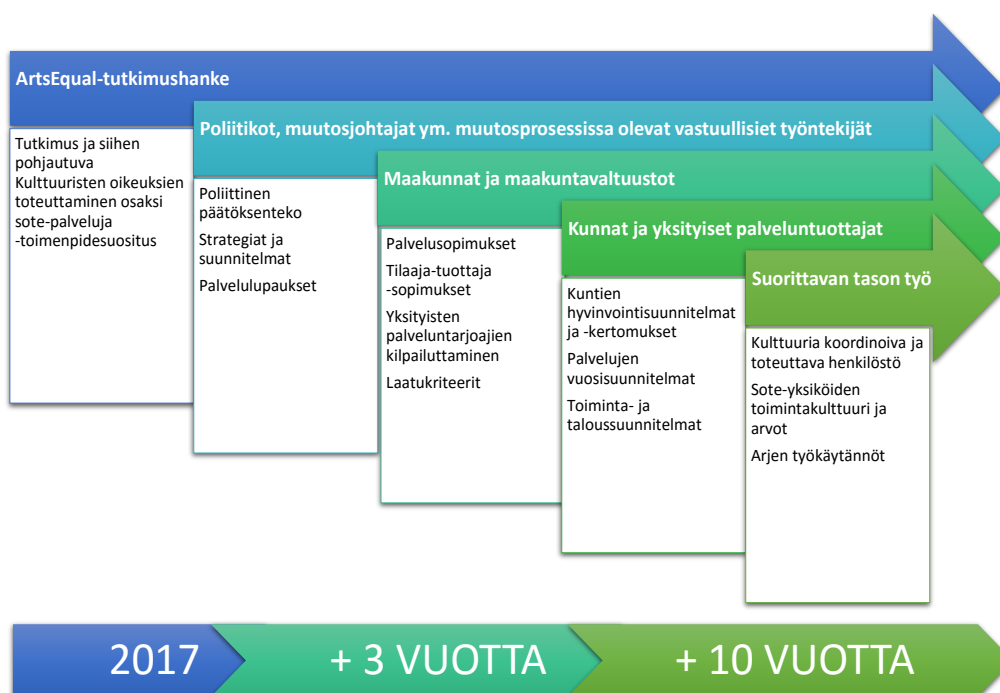

Kuvio 2. Poliittiseen päätöksentekoon vaikuttavat asiat (Krohn & Wilskman 2012, 44–45).

Vuoden 2017 Sosiaalibarometrin mukaan sitoutuminen tutkittuun tietoon päätöksenteon pohjana ei myöskään realisoidu riittävästi käytännöksi. (Kiukas 2017, 6; Näätänen, Londén & Peltosalmi 2017, 84.) Toinen näkökulma taas kertoo, että tutkimustietoa tarvitaan usein myös päätöksiä toimeenpantaessa (Junnila 2012, 124–125). Perustuen haastattelemieni asiantuntijoiden näkemyksiin ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksista, voidaan sen todeta olevan tällä hetkellä käytettävissä olevista menetelmistä hyvä ja toimiva tapa jalkauttaa tutkimusta ja saada sitä osaksi päätöksentekoa ja strategioita. Se pohjautuu ajankohtaiseen ja merkittävään yhteiskunnalliseen tutkimukseen ja tarjoaa päätöksenteon kannalta merkittäviä suosituksia vastaukseksi ajankohtaisiin kansallisiin ongelmiin. Toimenpidesuositus täyttää siis ne kriteerit, joiden avulla tutkimuksen voidaan olettaa päätyvän parhaiten päätöksentekijöiden käyttöön. (Jussila 2012, 41–43.)

Tutkimus ei niinkään muuta mielipiteitä, vaan sen avulla etsitään sopivia tuloksia argumentoinnin tueksi (Jussila 2012, 22). Tekemäni haastattelut osoittavat, että tutkimuksen pohjalta laadittuja toimenpidesuosituksia käytetään ensisijaisesti taustamateriaalina ja perustelun lähtökohtana asiantuntijatyössä ja osana poliittista päätöksentekoa. Toimenpidesuosituksen käyttöönotto on siis ensisijaisesti tiedon hyödyntämistä ja sen integroimista osaksi strategioita ja suunnitelmia sekä käyttämistä taustamateriaalina muun muassa erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Vaikka toimenpidesuosituksen voidaan todeta olevan oivallinen tapa jalkauttaa tutkimusta, on sen etenemisestä suosituksesta käytäntöön todella vaikea muodostaa yleispätevää käsitystä tai kuvausta. Etenemisprosessin kuvaamista hankaloittaa tosiasia, että sitä ei ole vielä konkreettisesti tapahtunut. Asiasta voidaan siis tässä vaiheessa esittää vain oletuksia.

Olen kuitenkin muodostanut tutkimukseni avulla yhdenlaisen mallin siitä, miten ArtsEqual-hankkeen ensimmäinen toimenpidesuositus asiasisältöineen voisi edetä suosituksesta käytäntöön. Haluan korostaa, että tämä malli ei ole laajamittaisesti yleistettävissä, sillä se pohjautuu vain yhden toimenpidesuosituksen arvioituun etenemiseen. Muiden ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuositusten etenemispolku voi olla hyvinkin erilainen mutta toisaalta yhtäläisyyksiäkin varmasti löytyy. Keskeistä on saada kulttuuritoiminta kirjattua tasavertaisena toimijana maakunta- ja kuntatoimijoiden strategioihin, toiminta- ja taloussuunnitelmiin ja päätöksentekoon, mistä se valuu sisällöksi käytännöntason suunnitelmiin ja osaksi suorittavan tason työtä. Oikeus kulttuuri- ja sivistyspalveluihin tulee siis määritellä tulevilla rakennemuutoksissa sekä niihin liittyvissä neuvotteluissa ja sopimuksissa. Lopullisissa palvelurakenteissa tulee olla kulttuuri- ja taidealan asiantuntijoita ja tekijöitä, kulttuuria koordinoivaa henkilöstöä sekä riittävät taloudelliset resurssit tuoda kulttuuri ihmisten ulottuville. (Liikanen 2010, 53; Oksanen & Antman 2013, 7.) Kuviossa 3 kuvaan tekemieni haastatteluiden pohjalta muodostamani mallin avulla ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen etenemistä kohti käytäntöä.

Kuvio 3. Toimenpidesuosituksen eteneminen suosituksesta käytäntöön.

Huomionarvoista on, että mikäli kulttuurihyvinvointi ei ole huomioituna maakunnallisissa strategioissa, hyvinvointisuunnitelmissa, laatukriteereissä ja palvelusopimuksissa, sen toteutumisesta huolehtiminen ei ole kenenkään vastuulla (Lehikoinen 2017c). Mutta kun suositukset on saatu näihin kirjatuksi, niiden käyttöönoton kautta suositukset alkavat todentua, mitä lähemmäs suorittavan tason työtä edetään. Näin kulttuurihyvinvoinnin toteuttamiseen alkaa ohjautua myös resursseja. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että isot muutokset vievät aikaa.

Jotta esittämäni portaittainen eteneminen toteutuisi käytännössä, vaatii se entistä laajamittaisempaa ja kohdennetumpaa toimenpidesuosituksen levittämistä. Sen tueksi tarvitaan myös konkreettista vuorovaikutusta ja niin kutsuttua jalkatyötä tiedon levittämiseksi. Mahdollisimman laajojen vaikutusten saavuttamiseksi tieto täytyy saada leviämään ympäri Suomea, sillä tiedon hyödynnettävyys ja ennen kaikkea vaikuttavuus riippuvat suurelta osin siitä, kuinka laajalle tutki-

mustulokset tai suositukset leviävät (Poutanen & Laaksonen 2015). Olisi tärkeää varmistaa, että tieto tavoittaa myös sellaiset keskeiset tahot ja toimijat, joilla ei ole omasta takaa yhteyttä ArtsEqual-tutkimushankkeeseen. Tämä olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi henkilökohtaisen tiedotuksen avulla tai laajentamalla tiedotusta aiempaa enemmän myös esimerkiksi sote-sektorin toimijoiden suuntaan.

Tärkeä osa asian edistämistä, mitä en portaille sijoittanut, on myös kulttuurin hyvinvointivaikutusten sisällyttäminen sote- ja kulttuurialojen koulutukseen. Monissa taustamateriaaleissa ja haastatteluissa korostui muutostarve sote-alojen koulutuksissa ja työkulttuureissa. Yhtä lailla näen tärkeänä asian painottamisen myös kulttuurialan koulutussisällöissä ja työorganisaatioissa. Taiteen ja kulttuurin vaikuttavuuden sisällyttäminen sote- ja kulttuurialojen koulutukseen rohkaisisi valmistuvia näkemään vaihtoehtoisia urapolkuja. Tämä muutos vaatisi kuitenkin merkittäviä muutoksia ja erikoistumisjaksoja alojen koulutuksessa. (Nikula 2017.) Tässä vaiheessa, kun isoja rakenteellisia muutoksia alojen koulutuksessa ei ole vielä tehty, ArtsEqual-hankkeen yhteistyö kulttuuri-, sosiaali- ja terveysalojen oppilaitosten välillä voisi olla yksi toimiva tapa saada suosituksia vietyä lähemmäs suorittavan tason työtä ja siten osaksi palvelurakenteita. Koulutuksiin voisi pyrkiä sisällyttämään aiempaa enemmän alan viimeisintä tutkimustietoa ja tutkimukseen pohjautuvia toimenpidesuosituksia aiheesta.

Toimenpidesuosituksen käyttöönottoon liittyvä haaste voi olla tutkimustiedon soveltaminen käytäntöön, sillä laajat tutkimusohjelmat eivät välttämättä tuota käytännön toimintaan suoraan käyttökelpoista tietoa. Pelkkään tutkimukseen pohjautuvien yleisten suositusten lisäksi olisikin tärkeää konkretisoida tutkimustietoa ja tarjota käytännönläheisiä toimenpide-ehdotuksia, jolloin tutkimustieto olisi helpompi siirtää ja soveltaa käytäntöön. (Kauppinen 2014, 579; Korpilahti 2011, 257.) Tällä hetkellä ArtsEqual-hankkeen ensimmäinen toimenpidesuositus ei anna valmiita malleja vaan toimii enemmän ajatuksia ja toimintaa ohjaavana asiakirjana. Toisaalta konkretisoiminen voi olla vasta esittelemieni alemmien portaiden tehtäviä, kun saadaan ensin suositukset ylätasoon kirjauksiin. Päätösten ja sen myötä myös kirjausten laatimista voisi kuitenkin helpottaa, mikäli päättäjillä olisi pelkän suosituksen lisäksi myös konkreettinen ehdotus, minä pohjalta tehdä päätöksiä.

Monet poliittiset päätökset ja sen myötä myös rahoituspäätökset ovat arvopäätöksiä. Onkin selvää, että mitkään yllä mainitut asiat eivät yksin riitä viemään toimenpidesuosituksista käytäntöön vaan siihen tarvitaan myös mittavia asenne- ja johtamiskulttuurien muutoksia aina päätöksentekijöistä suorittavan tason työntekijöihin asti. Toisaalta toimenpidesuosituksen voidaan myös ajatella olevan yksi väylä ja keino vaikuttaa asenteisiin ja johtamiskulttuureihin, ja siten edesauttaa niiden muutosta.

6.2 Toimenpidesuosituksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus

Toimenpidesuosituksella voidaan tieteellisen tutkimuksen tapaan ajatella olevan suoria, epäsuoria, välittömiä ja pitkän tähtäimen vaikutuksia. Kuten tekemäni haastattelutkin osoittavat, osa vaikutuksista voi olla esimerkiksi ymmärryksen lisääntymistä ja asioiden näkemistä uudessa valossa. Tällaiset käsitteelliset vaikutukset luovat pohjaa muiden vaikutusten ja vaikuttavuuden synnylle. Vaikutukset voivat ulottua aina poliittiseen päätöksentekoon asti ja se on oletettavaa myös ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksen kohdalla. (Kauppinen 2014, 575; Mela & Kivimaa 2008, 36–36.)

Hyvinvoinnilla ja taloudella on vahva yhteys. Tällä hetkellä taloustieteilijät hallitsevat keskustelua suomalaisen hyvinvointimallin uudistamisesta. Suurten uudistusten tekeminen on vaikeaa ja päätöksentekoa ohjaa taloudelliset arvot. (Kananen 2017b, 168; Kantola & Kananen 2017, 26.) Ihmisten hyvinvointia tukevaa hyvinvointivaltiota pidetään joissain keskusteluissa vain taloudellisena taakkana tai esteenä taloudelliselle kasvulle (Särkelä ym. 2014, 9). Huolestuttavaa on, että taloustieteilijät ovat muun muassa esittäneet, että julkisia menoja pitäisi vähentää tinkimällä hyvinvointipalveluiden laadusta. Monet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että hyvinvoivat ihmiset ovat taloudellisesti tuottavia. Tällöin Suomessa tarvitaan päinvastoin laadukkaampia hyvinvointipalveluja. (Kananen 2017b, 168.) Kuten tekemissäni haastatteluissakin tuli esiin, kulttuuripalvelut vahvistavat tutkitusti ihmisen hyvinvointia ja terveyttä, ja ovat ongelmia ennaltaehkäisevinä myös keino katkaista sosiaali- ja terveyspalveluiden kasvavaa kustannuskierrettä (Hyyppä & Liikanen 2005, 3–8; Suomen Kuntaliitto 2011, 5).

Tämän vuoksi ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituskin on äärimmäisen tärkeä, jotta poliittista päätöksentekoa ohjaava ajattelumalli saadaan käännettyä taloustekijöistä hyvinvointitekijöihin, sillä kulttuuri ja kulttuuripalvelut ovat sijoitus hyvinvoivaan yhteiskuntaan (Winqvist 2017).

Myös omassa opinnäytetyössäni vahvistuu kuitenkin ajatus siitä, miten paljon alalle tarvittaisiin mittareita osoittamaan etenkin kulttuurihyvinvoinnin taloudellisia vaikutuksia. Markku Hyypän (2013) mukaan kulttuurin välittömänä hyötynä on suuri kansantaloudellinen merkitys minkä lisäksi kulttuuriin panostaminen tuottaa merkittävää välillistä terveystaloudshyötyä. Kulttuurin tuottamaa terveys- ja hyvinvointihyötyä ei kuitenkaan pysty laskemaan yhtä suoraviivaisesti, kuin kansantaloudellista hyötyä. Kulttuurivaikutusten muuttaminen rahaksi on kyseenalaista, mutta poliittisen päätöksenteon tueksi se silti kannattaa, sillä se auttaa päättäjiä hahmottamaan, että sosiaali- ja terveystoimen menojen tasapainottamiseksi kulttuuriin kannattaa sijoittaa. Terveystaloudellisissa laskelmissa kyse on ennaltaehkäisevästä terveydenhuollosta, ei niinkään yksittäisten palveluiden hinnoista. (Hyypä 2013, 112–114.)

Aihe on ollut ajankohtainen jo pitkään ja olisikin todellisen innovaation paikka, jos saataisiin kehitettyä toimiva kulttuurin hyvinvointivaikutuksia mittaava mittaristo ja tutkimuksia sen ympärille. Kulttuuri on hyvin monisyinen kokonaisuus politiikassa päätettäväksi ja toteutettavaksi ja näyttääkin vahvasti siltä, että pelkät tutkimukset ja toimenpidesuositukset eivät yksin riitä vakuuttamaan päätöksentekijöitä ja ajamaan asiaa eteenpäin vaan tutkimustiedon rinnalle tunnutaan tarvitsevan raakaa taloudellista faktaa, jotta asiat saadaan oikeasti muuttumaan tai saataisiin tilanteeseen jokin käänteentekevä nytkähdys. Vastavuoroisesti olisi kuitenkin myös tärkeää herkistyä sen tosiasian edessä, että kaikesta ihmisten elämän ja yhteiskunnan toiminnan kannalta merkittävästä toiminnasta ei saada luotettavasti tietoa, ja tämä seikka on otettava yhtenä yhteiskunnallista toimintaa koskevana luotettavana tietona huomioon päätöksenteossa. (Hyypä 2013, 117; Kangas & Pirnes 2015, 107.)

Muutokset kulttuuripalveluissa tapahtuvat hitaasti (Suomen Kuntaliitto 2011, 7). Tekemieni haastatteluiden valossa ei ole mahdollista olettaa, että toimenpidesuosituksen vaikutukset voisivat vielä hankkeen ensimmäisen rahoituskauden

lopulla näyttäytyä konkreettisenä toimintana kansallisissa palvelurakenteissa tai niiden muutoksessa. Muutosta tätä kohti on kuitenkin jo tapahtunut, mistä yhtenä esimerkkinä mainittakoon kesällä 2017 julkaistu Pirkanmaan kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Tässä Suomen ensimmäisessä kulttuurihyvinvointisuunnitelmassa on huomioitu ArtsEqual-hankkeen kaikki kolme ensimmäistä toimenpidesuosituksena osana hyvinvointisuunnitelman toimenpide-ehdotuksia. (Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2017; Pirkanmaan sairaanhoitopiiri & Taiteen edistämiskeskus 2017, 17; Taiteen edistämiskeskus 2017.)

Yhteiskunnallisella vaikuttavuudella tarkoitetaan jonkin toiminnan pitkäkestoisia ja pysyviä vaikutuksia. Vaikuttavuuden aikajänne voi olla pitkä, kun jokin uraauurtava tutkimus voi nousta ajankohtaiseksi vasta vuosikymmenten jälkeen. On myös hyvin haastavaa arvioida, mikä on jonkin tietyn tutkimuksen tai toimenpidesuosituksen vaikutus johonkin tiettyyn poliittiseen päätökseen. Yleensä vain pitkäkestoiset hankkeen jälkeen tapahtuvat seurantatutkimukset paljastavat syy-vaikutussuhteen eli sen edeltääkö kulttuuriin panostaminen myöhempiä muutoksia väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä. Vaikka ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen käyttöönottoa on jo tapahtunut, toimenpidesuosituksen yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja hankkeen uraauurtava työpanos tulevat oletettavasti näkymään vasta vuosien kuluessa. (Hyypä 2013, 123; Jussila 2012, 29; Suomen Kuntaliitto 2011, 7; Suopajarvi 2013, 11–13.) Tässä vaiheessa voidaan esittää vasta oletuksia ja toiveita optimaalisista vaikutuksista, joita toimenpidesuosituksella voidaan saada aikaan. Toimenpidesuosituksen jalkauttamiseen ja poliittiseen päätöksentekoon liittyviä syy-seuraussuhteita on kuitenkin tarpeellista tutkia, mikäli ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksen vaikuttavuutta halutaan selvittää ja kehittää.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen

Saatuaan Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksen ArtsEqual-hanke sitoutui siihen, että ainakin yksi hankkeen laatima toimenpide-

suositus on otettu ensimmäisellä rahoituskaudella vuosien 2015–2017 aikana vähintään kokeiluluontoisesti käyttöön (Strategisen tutkimuksen neuvosto 2015). Opinnäytetyöni osoittaa, että tutkimani ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen osalta ensimmäisen rahoituskauden aikana on tapahtunut käyttöönottoa, ja tulee tapahtumaan myös jatkossa. Siltä osin opinnäytetyöni tarkoitus ja yksi tavoitteista on toteutunut. Koska opinnäytetyöni tutkimusaineisto oli melko suppea, ei tutkimuksesta voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Tutkimukseni luotettavuutta kuitenkin lisää se, että haastattelut on toteutettu ympäri Suomea. Haastatteluaineistoni tuottamat tulokset eivät siis perustu vain johonkin tietyllä alueella toteutettavan toiminnan pohjalta muodostettuihin käsityksiin vaan ovat laaja-alaisemmin yleistettävissä.

Koska tutkimani ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen käyttöönotto on vasta aluillaan, on opinnäytetyöprosessini aikana tullut selväksi, että toimenpidesuosituksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta ei ole vielä tämän hetkisen tiedon valossa mahdollista arvioida. Hankkeen toimenpidesuosituksen vaikutuksia oli kuitenkin mahdollista ennakoida pyytämällä haastattelemani asiantuntijoita arvioimaan niitä. Arvioiden pohjalta oli mahdollista tehdä oletuksia toimenpidesuosituksen jalkauttamisprosessista sekä tulevista vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Todellisuudessa niiden arviointi edellyttää säännöllisin väliajoin toistuvaa seurantatutkimusta tulevien vuosien aikana. Onkin tulevaisuuden tutkimusten tehtävä selvittää, osoittautuvatko tutkimuksessani esitetyt oletukset oikeiksi. (Engeström, Kerosuo & Kajamaa 2008, 21; Suopajärvi 2013, 11–13; Virtanen 2007, 25–111.)

7.2 Jatkotoimenpiteet

Opinnäytetyöni tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia aiheen jatkokäsittelylle. Toimenpidesuosituksilla saavutettavista yhteiskunnallisista vaikutuksista on toistaiseksi olemassa hyvin vähän tutkimustietoa. Olisikin hyvin mielenkiintoista toteuttaa seurantatutkimus, jossa tutkittaisiin ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen etenemistä – mihin strategioihin ja asiakirjoihin toimenpidesuositus tai sen alakohdat lopulta päätyvät, miten niitä otetaan huomioon ja tulevatko suositukset konkreettisesti toteutumaan. Olisi myös tärkeää tutkia,

miten toimenpidesuositus etenee rakenneuudistusten toteutuessa osaksi suoritavan tason työkäytäntöjä – vai eteneekö? Samanlainen seuranta olisi tietysti mielenkiintoista toteuttaa myös hankkeen muiden toimenpidesuositusten kohdalla. Opinnäytetyöni on vain pieni pala isoa kokonaisuutta, joka antaa vasta hyvin pienen käsityksen toimenpidesuosituksen tarjoamista mahdollisuuksista jalkauttaa tutkimusta. Opinnäytetyössäni on myös noussut isoon rooliin tosiasia, että toivottujen muutosten toteutuminen vaatii arvojen ja johtamiskulttuurin muutosta. Myös tätä olisi mielenkiintoista lähteä selvittämään – millaisia muutoksia se todellisuudessa vaatisi ja miten muutokseen pystyisi parhaiten vaikuttamaan.

Yksityiset palveluntuottajat tulevat olemaan tulevaisuuden sote-palveluissa kasvavassa roolissa ja oman opinnäytetyöprosessini aikana pohdinnassa olikin vaihtoehto liittää myös yksityiset palveluntuottajat osaksi työtäni. ArtsEqual-hankkeen ensimmäisen toimenpidesuosituksen mukaan maakuntien olisi huomioitava kulttuuristen oikeuksien ja kulttuurisen hyvinvoinnin toteutuminen, kun ne kilpailuttavat palveluntarjoajia. Ajatuksena oli liittää osaksi opinnäytetyötäni yksityisille palveluiden tuottajille suunnattu kysely, jossa selvitetäisiin palveluiden tuottajien ajatuksia ja näkemyksiä tulevista rakennemuutoksista ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisesta osana palveluidensa tuottamista. Onko yksityisten palveluiden tuottajille kulttuurihyvinvointi ja kulttuuristen oikeuksien toteutuminen ja niistä huolehtiminen tärkeää vai ajatellaanko hyvinvointi ainoastaan lääketieteellisistä lähtökohdista? Tämä ei kuitenkaan päätynyt osaksi opinnäytetyötäni mutta se voisi olla varteenotettava jatkotutkimusaihe opinnäytetyölteni.

Opinnäytetyötä tehdessäni minulle on myös herännyt kysymys siitä, voisiko tutkimustietoa jalkauttaa vielä totuttua tehokkaammin. Onko esimerkiksi poliittisen päätöksenteon tueksi tehtävien toimenpidesuositusten oltava nimenomaan tekstimuotoisia vai voisiko jokin tutkimukseen pohjautuva visuaalisempi esitystapa toimia paremmin tekstin rinnalla? Osataanko esimerkiksi audiovisuaalisia keinoja, käsikirjoitettuja animaatioita tai muita vastaavia keinoja hyödyntää vielä tarpeeksi tutkimushankkeissa tutkimustulosten esiintuomisessa ja jalkauttamisessa? Voisiko kulttuurituottajille löytyä paikka tulevaisuuden tutkimushankkeissa tutkimustiedon luovan jalkauttamisen toteuttajina?

7.3 Opinnäytetyön hyöty tilaajalle ja ammattialalle

Opinnäytetyöni aihe nousi ArtsEqual-tutkimushankkeen tarpeesta tuottaa rahoittajan edellyttämää tietoa hankkeen toimenpidesuosittelun käyttöönotosta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ensimmäisen rahoituskauden aikana. Hanketta arvioidaan muun muassa sen mukaan, miten hankkeen toimenpidesuosittelut jalkautuvat ja miten niiden vaikutukset näyttäytyvät. Hankkeessa toteutettiin vuoden 2017 aikana väliarviointi, jonka pohjalta hankkeelle myönnettiin rahoitus jatkokaudelle 1.1.2018–30.4.2021 (ArtsEqual 2017a). Olisi ollut hienoa ja merkittävää saada opinnäytetyö osaksi tätä väliarviointiprosessia mutta aikataulusyistä se ei ollut mahdollista. Vaikka työ ei ehtinyt osaksi väliarviointia, tuottaa se silti niin hankkeelle kuin rahoittajalle tietoa toimenpidesuosittelun käyttöönotosta ja toimii apuna hankkeen kehittämiseksi jatkokauden aikana. Tässä vaiheessa se tulee ensisijaisesti hankkeen sisäiseen käyttöön, sisäistä kehittämistä varten. Sitä voi hyödyntää myös tulevaisuuden arvioinneissa sekä vuorovaikutuksessa rahoittajan suuntaan osoittamaan toimenpidesuosittelun käyttöönottoa ja sillä saavutettavia vaikutuksia. Opinnäytetyö kirjataan myös tulokseksi osana ArtsEqual-tutkimushankkeen yleistä raportointia.

Opinnäytetyöni aihe muuttui ja rajautui vahvasti prosessin aikana. Jouduin kamppailemaan sen ristiriidan kanssa, että opinnäytetyöni piti olla yhtä aikaa ammattikorkeakoulun käytännönläheinen kehittämissuoritus sekä vastata yhteiskunnallisesti merkittävän akateemisen tutkimushankkeen tarpeisiin. Tämän eteen jouduin tekemään paljon kompromisseja, mutta lopulta työstä muotoutui mielestäni ammattikorkeakoulun opinnäytetyön raameissa toteutettu uskottava tutkimus. Vastaavaa ei ole toistaiseksi kukaan muu ArtsEqual-hankkeessa tai kulttuurialan opinnäytetyönä tehnyt, joten tieto on hyvin arvokasta niin hankkeelle kuin ammattialallekin. Olen opinnäytetyönäni luonut yhdenlaisen tavan tutkia taide- ja kulttuurialan hankkeiden toimenpidesuosittelun jalkauttamista ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Työn arvoa lisää, että tutkimuksen tuottama tieto on tuotettu yhteistyössä ArtsEqual-tutkimushankkeen vuorovaikutuskumppaneiden kanssa.

Pidän siitä, että opinnäytetyöni on hyvin tulevaisuusorientoitunut. Se tarjoaa tietoa tähän hetkeen ja tulevaan. Tutkimustiedon hyödyntämisestä osana poliittista päätöksentekoa on jo olemassa tutkimuksia ja selvityksiä mutta toimenpidesuosituksista tapana jalkauttaa tutkimusta on vielä toistaiseksi melko vähän tietoa. Näin ollen kaikki tieto toimenpidesuosittelujen hyödyllisyydestä ja käytettävyydestä tutkimustulosten jalkauttajana on merkittävää kansallisten tutkimushankkeiden kehittämisen kannalta. Opinnäytetyöni auttaa siis myös muita Arts-Equal-hankkeen kaltaisia tutkimushankkeita ymmärtämään toimenpidesuosituksen mahdollisuuksia tapana jalkauttaa tutkimustuloksia. Opinnäytetyöni aihe on lisäksi hyvin ajankohtainen meneillään olevan sote- ja maakuntauudistuksen ja sen tarjoamien vaikuttamismahdollisuuksien valossa. Siinä yhdistyy hyvin sote- ja kulttuuriala, mistä johtuen opinnäytetyöni on hyödynnettävissä kulttuurialan lisäksi myös sote-sektorilla.

LÄHTEET

- Alastalo, Marja & Åkerman, Maria 2010. Asiantuntijahaastattelun analyysi: Faktoiden jäljillä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 372–394.
- ArtsEqual 2017a. ArtsEqual-hankkeelle 2,6 miljoonan euron jatkorahoitus. Viitattu 3.11.2017. <http://www.artsequal.fi/-/taiteen-tasa-arvoa-tutkivalle-artsequal-hankkeelle-2-6-miljoonan-euron-jatkorahoitus>
- ArtsEqual 2017b. ArtsEqual-hankkeen sidosryhmille lähetetty kysely hankkeen toimenpidesuosituksien käyttöönotosta ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Julkaisematon lähde.
- ArtsEqual 2016a. Hankkeen painettu esite.
- ArtsEqual 2016b. Tietoa hankkeesta. Viitattu 30.12.2016. <http://www.artsequal.fi/tietoa-hankkeesta>
- Browne, Angela & Widlavsky, Aaron 1984. Implementation as Mutual Asaptation. Teoksessa Jeffrey Pressman & Aaron Widlavsky (toim.) Implementation. Berkley & Los Angeles: The University of California Press, 206–231.
- Eloranta, Eeva-Johanna 2017. Pienellä budjetilla suuria asioita. Sitran Raikasta pohdintaa kulttuurin vaikutuksista -blogi. Julkaistu 24.10.2017. Viitattu 3.11.2017. <https://www.sitra.fi/blogit/pienella-budjetilla-suuria-asioita/>
- Engeström, Yrjö & Kerosuo, Hannele & Kajamaa, Anu 2008. Vaikuttavuuden arvioinnista seuraamusten tutkimukseen. Teoksessa Jorma Mäkitalo & Jari Turunen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Vaikuttavuus muutoksessa. Oulu: Verve, 19–44.
- Eskola, Jari & Suoranta, Esko 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2015. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 4. Uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–44.
- Etelä-Savon maakuntaliitto 2017. Hyvinvointia kulttuurista Etelä-Savoon. Viitattu 4.11.2017. <http://www.esavo.fi/hyvinvointia-kulttuurista-etela-savoon>
- Fredriksson, Elina 2015. Hyvinvoiva työntekijä. Työntekijöiden kokemuksia työssä jaksamisesta lastensuojelun laitoshoidossa. Sosiaalialan koulutusohjelman ylempi ammattikorkeakoulututkimus, Metropolia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 12.11.2017. https://theseus.fi/bitstream/handle/10024/92679/Fredriksson_Elina.pdf?sequence=1
- Haapalainen, Arttu 2016. Raha ja rakenteet, taiteen ja hyvinvoinnin puuttuvat ainesosat. Pro soveltavan taiteen tila ry:n blogi. Julkaistu 16.5.2016. Viitattu 12.11.2017. <http://www.prostt.fi/2016/05/16/arttu-haapalainen-rakenteet-ja-raha-taiteen-ja-hyvinvoinnin-puuttuvat-ainesosat/>
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

- Hirvensalo, Eero & Asko-Seljavaara, Sirpa & Haahtela, Tari & Leppäniemi, Ari & Tukiainen, Erkki 2017. Sote-uudistus ei toteuta säästöjä ei parempaa hoitoa. *Lääkärilehti* (72) 1–2/2017, 26–27. Viitattu 17.1.2017.
<http://www.laakarilehti.fi/ajassa/nakokulmat/sote-uudistus-ei-toteuta-saastoja-eika-parempaa-hoitoa/>
- Hyyppä, Markku T. 2013. *Kulttuuri pidentää ikää*. 1. Painos. Helsinki: Duodecim.
- Hyyppä, Markku T. & Liikanen, Hanna-Liisa 2005. *Kulttuuri ja terveys*. 1. Painos. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hänninen, Sakari & Junnila, Maijaliisa 2012. Poliittinen vaikuttaminen ja politiikkatoimien vaikuttavuusarviointi demokratiassa. Teoksessa Sakari Hänninen & Maijaliisa Junnila (toim.) *Vaikuttavatko politiikkatoimet?* Tampere: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 14–20.
- Häyrynen, Simo 2007. Onko kulttuuri saavutettavissa? Teoksessa Teija Nuutinen (toim.) *Elämän ilon välähdyksiä. Taiteen ja vanhustyön kohtaamisia. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja*. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 83–95.
- Häyrynen, Simo 2006. *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy.
- International Development Research Centre 2017. How to write a policy brief. Viitattu 6.3.2017.
<https://www.idrc.ca/sites/default/files/idrcpolicybrief toolkit.pdf>
- Junnila, Maijaliisa 2012. Tutkimustiedon kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen. Teoksessa Sakari Hänninen & Maijaliisa Junnila (toim.) *Vaikuttavatko politiikkatoimet?* Tampere: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 124–131.
- Jussila, Henrik 2012. Päätöksenteon tukena vai hyllyssä pölyttymässä? Sosiaalipoliittisen tutkimustiedon käyttö eduskuntatyössä. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 121. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Kananen, Johannes 2017a. Kansalaisten sosiaaliturva. Teoksessa Johannes Kananen (toim.) *Kilpailuvaltion kyydissä*. Helsinki: Gaudeamus Oy, 30–54.
- Kananen, Johannes 2017b. Mitä Suomessa pitäisi tehdä? Teoksessa Johannes Kananen (toim.) *Kilpailuvaltion kyydissä*. Helsinki: Gaudeamus Oy, 159–188.
- Kangas, Anita & Pirnes, Esa 2015. Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Ilkka Heiskanen & Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.) *Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö*. Helsinki: Tietosanoma Oy, 23–108.
- Kantola, Anu & Kananen, Johannes 2017. Johdanto: Suomen malli. Teoksessa Johannes Kananen (toim.) *Kilpailuvaltion kyydissä*. Helsinki: Gaudeamus Oy, 7–21.
- Kauppinen, Tapani 2014. Tutkimustiedon hyödyntäminen päätöksenteossa. Esimerkkinä Espoon maahanmuuttajien hyvinvointi- ja terveystutkimus. *Yhteiskuntapolitiikka* (79) 5/2014, 575–581. Viitattu 12.11.2017.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125472/kauppinen.pdf?sequence=1>

- Keski-Suomen taidetoimikunta 2011. Taide vaikuttaa. Viitattu 20.4.2017.
https://www.thl.fi/documents/10531/126775/Taide_vaikuttaa_selvitysraportti.pdf
- Kinnula, Petra & Malmi, Teemu & Vauramo, Erkki 2015. Miten sote-uudistus toteutetaan? Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 91. Sastamala: Kaks – Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Kiukas, Vertti 2017. Ketä päättäjät kuuntelevat? Teoksessa Ari-Matti Näättänen & Pia Londén & Juha Peltosalmi (toim.) Sosiaalibarometri 2017. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, 6–7.
- Kiviniemi, Kari 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aalto & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.
- Koivunen, Hannele & Marsio, Leena 2006. Reilu kulttuuri? Kulttuuripolitiikan eettinen ulottuvuus ja kulttuuriset oikeudet. Opetusministeriön julkaisuja 2006:50. Helsinki: Opetusministeriö – Kulttuuri-, liikunta ja nuorisopolitiikan osasto.
- Kolbe, Laura 2004. ”Hiljainen vallankumous” – kulttuuria julkisin varoin. Teoksessa Kirsi Saarikangas & Pasi Mäenpää & Minna Sarantola-Weiss (toim.) Suomen kulttuurihistoria 4 – Koti, kylä, kaupunki. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 194–210.
- Korpilahti, Eeva 2011. Miten tieteellinen tieto saadaan käytännön käyttöön? Metsätieteen aikakauskirja 4/2011, 257–258. Viitattu 12.11.2017.
<https://www.metsatieteen aikakauskirja.fi/pdf/article6810.pdf>
- Koskiahho, Briitta 2017. Uusin keinoin eriarvoistumisen kimppuun. Teoksessa Ari-Matti Näättänen & Pia Londén & Juha Peltosalmi (toim.) Sosiaalibarometri 2017. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, 34–35.
- Krohn, Minerva & Wilschman, Kaarina 2012. Kuntapolitiikkaan vaikuttaminen. Teoksessa Sakari Hänninen & Maijaliisa Junnila (toim.) Vaikuttavatko politiikkatoimet? Tampere: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos, 40–47.
- Kuopila, Antti 2007. Tilaaja–tuottaja-toimintatapa. Ideasta käytäntöön. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Lehikoinen, Kai 2017a. ArtsEqual-tutkimushankkeen varajohtajan henkilökohtainen tiedonanto 22.3.2017. Helsinki: Taideyliopisto.
- Lehikoinen, Kai 2017b. ArtsEqual-tutkimushankkeen varajohtajan henkilökohtainen tiedonanto 10.4.2017. Helsinki: Taideyliopisto.
- Lehikoinen, Kai 2017c. Toisinajattelu tulevaisuus – uusia lääkkeitä talouden ja hyvinvoinnin kasvuun. SuomiAreena 13.7.2017. Viitattu 4.11.2017.
<https://www.katsomo.fi/#/jakso/33001006/suomiareena/786924/114-toisinajattelu-tulevaisuus-uusia-laakkeita-talouden-ja-hyvinvoinnin-kasvuun>
- Lehikoinen, Kai & Rautiainen, Pauli 2016a. Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja. ArtsEqual Policy Brief 1/2016. Viitattu 27.10.2017.
<http://www.artsequal.fi/documents/14230/26193/Sote-sektori+suositus/df5a3d5e-ae2-413d-baea-cedce6db2575>
- Lehikoinen, Kai & Rautiainen, Pauli 2016b. Kulttuuriset oikeudet ja kulttuurinen hyvinvointi osana sote-palveluja. Strategisen tutkimuksen neuvoston blogi.

- Julkaistu 16.12.2016 (muokattu 19.12.2016). Viitattu 22.4.2017.
<http://www.aka.fi/fi/strategisen-tutkimuksen-rahoitus2/bllogeja/2016/kai-lehikoinen-ja-pauli-rautiainen-kulttuuriset-oikeudet-ja-kulttuurinen-hyvinvointi-osana-sote-palveluja/>
- Lehikoinen, Kai & Vanhanen, Elise 2017. Johdanto. Teoksessa Kai Lehikoinen & Elise Vanhanen (toim.) Taide ja hyvinvointi. Katsauksia kansainväliseen tutkimukseen. Taideyliopiston Kokos-julkaisusarja 1/2017. Helsinki: ArtsEqual.
- Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1. Viitattu 18.4.2017.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75612/OPM1.pdf?sequence=1>
- Liikanen, Hanna-Liisa 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalipolitiikan laitos, Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.
- Maakunta- ja sote-uudistus 2017a. Maakunnat ja kunnat edistävät hyvinvointia ja terveyttä. Viitattu 11.11.2017.
<http://alueuudistus.fi/soteuudistus/hyvinvoinnin-edistaminen>
- Maakunta- ja sote-uudistus 2017b. Maakuntauudistus. Viitattu 27.10.2017.
<http://alueuudistus.fi/maakuntauudistus>
- Maakunta- ja sote-uudistus 2017c. Sote-uudistus. Viitattu 27.10.2017.
<http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>
- Mela, Hanna & Kivimaa, Paula 2008. Tieteen ja politiikan monimutkainen suhde. Tieteessä tapahtuu 2/2008, 33–39. Viitattu 28.10.2017.
<https://journal.fi/tt/article/view/463/390>
- Muurinen, Heta 2017. ArtsEqual-tutkimushankkeen tiedottajan henkilökohtainen tiedonanto 27.3.2017. Helsinki: Taideyliopisto.
- Mäkitalo, Jorma & Turunen, Jari 2008. Johdanto. Teoksessa Jorma Mäkitalo & Jari Turunen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Vaikuttavuus muutoksessa. Oulu: Verve, 9–15.
- Nikula, Stuba 2017. Taiteen vaikuttavuus kasvaisi monipuolisemmalla koulutuksella. Sitran Raikasta pohdintaa kulttuurin vaikutuksista -blogi. Julkaistu 7.7.2017. Viitattu 3.11.2017. <https://www.sitra.fi/blogit/taiteen-vaikuttavuus-kasvaisi-monipuolisemmalla-koulutuksella/>
- Nuutinen, Anu & Mälkki, Anssi & Huutoniemi, Katri & Törnroos, Johanna 2016. Tieteen tila 2016. Viitattu 12.11.2017.
http://www.aka.fi/globalassets/30tiedepoliittinen-toiminta/tieteentila/aka_tieteen_tila_yksi.pdf
- Näätänen, Ari-Matti & Londén, Pia & Peltosalmi, Juha 2017. Sosiaalibarometri 2017. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry.
- Oksanen, Raila & Antman, Sanna 2013. Kulttuuritoiminnan muutokset kunnassa. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2013. Viitattu 21.4.2017.
http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/3200/5-2013_Kulttuuritoiminnan_muutostilanteet_kunnassa.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2017. Tule luo taide. Prosenttitaiteen periaatteen laajentaminen. Viitattu 14.11.2017. <http://minedu.fi/prosenttiperiaate>
- Opetusministeriö 2009. Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12. Viitattu 18.4. 2017. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75641/opm12.pdf>
- Pernaa, Ville 2007. Sivistyspolitiikan suurjärjestelmien rakentaminen. ”Taiteen valtiollistuminen” – kulttuurin suurjärjestelmä. Teoksessa Ville Pernaa & Allan Tiitta (toim.) Sivistyksen ja tiedon Suomi. Helsinki: Edita, 122–135.
- Pirkanmaan sairaanhoitopiiri 2017. Tiedote ”Ensimmäinen kulttuurihyvinvoinnin suunnitelma valmistunut Pirkanmaalle”. Julkaistu 19.6.2017. Viitattu 18.11.2017. [http://www.tays.fi/fi-FI/Ensimmäinen_kulttuurihyvinvoinnin_suunni\(66947\)](http://www.tays.fi/fi-FI/Ensimmäinen_kulttuurihyvinvoinnin_suunni(66947))
- Pirkanmaan sairaanhoitopiiri & Taiteen edistämiskeskus 2017. Pirkanmaan alueellinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Viitattu 18.11.2017. <http://www.tays.fi/download/noname/%7B355A540C-37B4-4233-81D7-90FC45985D19%7D/64258>
- Pohjola, Anneli 2012. Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 9–15.
- Pohjola, Anneli & Kemppainen, Tarja & Väyrynen, Sanna 2012. Vaikuttavuus on monta. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Sanna Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 347–352.
- Poutanen, Petri & Laaksonen, Salla-Maaria 2015. Miksi vaivautua? Tutkimusmaailman trendit haastavat tutkijat viestimään työstään. Tiedeviestintä – opas tutkijalle -verkkokirja. Viitattu 28.10.2017. <http://blogs.helsinki.fi/tiedeviestinta/2015/05/06/miksi-vaivautua-tutkimusmaailman-trendit-haastavat-tutkijat-viestimaan-tyostaan/>
- Rajavaara, Marketta 2007. Vaikuttavuusyhteiskunta. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Rajavaara, Marketta 2006. Yhteiskuntaan vaikuttava Kela. Katsaus vaikuttavuuden käsitteisiin ja arviointiin. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 69. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Renard, Jacques 1996. Suomen kulttuuripolitiikka. Eurooppalaisen asiantuntijaryhmän raportti. Kansallisen kulttuuripolitiikan eurooppalainen arviointiohjelma. Laatinut Jacques Renard. Suom. Juri Mykkänen & Pasi Andersson & Ilkka Heiskanen & Mikko Kuusimäki. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta, Tutkimus- ja tiedotusyksikkö.
- Robson, Colin 2005. Real World Research. A Resource for Social Scientists and Practitioner-Reseachers. Second Edition. Malden: Blackwell Publishing.
- Ruusuvirta, Minna & Saukkonen, Pasi 2015. Taiteen ja kulttuurin kolmas sektori. Teoksessa Ilkka Heiskanen & Anita Kangas & Ritva Mitchell (toim.) Taiteen ja kulttuurin kentät. Perusrakenteet, hallinta ja lainsäädäntö. Helsinki: Tietosanoma Oy, 354–374.

- Ruusuvirta, Minna & Saukkonen, Pasi 2010. Kunnat, hyvinvointi ja kolmas sektori. Teoksessa Nelli Koivisto & Kai Lehtikainen & Riitta Pasanen-Willberg & Minna Ruusuvirta & Pasi Saukkonen & Pirkka Tolvanen & Arsi Veikkolainen (toim.) Kolmennella lähteellä. Hyvinvointipalveluja kulttuurin, liikunnan ja nuorisotyön aloilta, 183–190. Viitattu 20.4.2017.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38878/Kokos_1.pdf?sequence=1
- Ruusuvirta, Minna & Saukkonen, Pasi 2009. Kolmannen sektorin osaaminen ja osaamisen kehittämistarpeet hyvinvointipalvelujen tarjoamisessa ja tuottamisessa. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana -kehittämishankkeeseen osallistuville yhteisöille kohdistettu selvitys. Viitattu 20.4.2017.
<https://www.innokyla.fi/documents/859508/4189292d-5bc8-4018-9781-be1a53d0d9fb>
- Satka, Mirja & Pohjola, Anneli & Rajavaara, Marketta 2003. Vaikuttamisen vaihtuvat tulkinnot. Teoksessa Mirja Satka & Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) Sosiaalityö ja vaikuttaminen. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 7–29.
- Soste 2017. Uutinen ”Sote-johtajat: Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen uhkaa kadota sote-uudistuksessa”. Julkaistu 20.4.2017. Viitattu 11.11.2017.
<https://www.soste.fi/ajankohtaista/sote-johtajat-hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen-uhkaa-kadota-sote-uudistuksessa.html>
- Strandman-Suontausta, Pia 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta? Kuvataiteeseen perustuva palvelu hoitolaitosyhteisölle. Aalto-yliopiston julkaisusarja. Doctoral dissertations 28/2013. Helsinki: Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu.
- Strategisen tutkimuksen neuvosto 2016a. Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoitusperiaatteet 2016. Viitattu 27.10.2017.
http://www.aka.fi/globalassets/33stn/materiaaleja/strategisen-tutkimuksen-rahoitusperiaatteet_12.12.2016.pdf
- Strategisen tutkimuksen neuvosto 2016b. Taide julkisena palveluna: strategisesti kohti tasa-arvoa (ARTSEQUAL-konsortio). Strategisen tutkimuksen neuvoston ohjelmat 2015–2017. Viitattu 31.3.2017.
<http://www.aka.fi/fi/strategisen-tutkimuksen-rahoitus2/ohjelmat-ja-hankkeet/ohjelmat-2015-2017/tasa-arvoinen-yhteiskunta/artsequal/>
- Strategisen tutkimuksen neuvosto 2015. Strategisen tutkimuksen STN-konsortiohankkeen sitoumus tavoitteisiin 2015–2017. Julkaisematon lähde.
- Suomen Akatemia 2017. Tutkimuksen vaikuttavuus. Viitattu 28.10.2017.
<http://www.aka.fi/fi/tiedepoliittinen-toiminta/tutkimuksen-vaikuttavuus/>
- Suomen Kuntaliitto 2017a. Sote- ja maakuntauudistus. Viitattu 11.1.2017.
<http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/maakuntauudistus/Sivut/default.aspx>
- Suomen Kuntaliitto 2017b. Tulevaisuuden kunnan roolit ja toiminta. Viitattu 17.1.2017. <http://www.kunnat.net/fi/palvelualueet/tulevaisuuden-kunta/Kunnat2021-roolit-toiminta/Sivut/default.aspx>
- Suomen Kuntaliitto 2011. Sivistyksen suunta 2020. Suomen Kuntaliiton sivistyspoliittinen ohjelma. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

- Suopajärvi, Leena 2013. Opas projektiarviointiin. Viitattu 28.2.2017.
<http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61824/suopaj%E4rvi+leena.pdf;jsessionid=B71CCC565E962DFC7B6DE2BA29F5012C?sequence=2>
- Särkelä, Riitta & Siltaniemi, Aki & Rouvinen-Wilenius, Päivi & Parviainen, Heikki & Ahola, Eija 2014. Johdanto. Teoksessa Riitta Särkelä & Aki Siltaniemi & Päivi Rouvinen-Wilenius & Heikki Parviainen & Eija Ahola (toim.) Hyvinvointitalous. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, 9–13.
- Taikusydän 2017. Uutinen ”Taikusydän Länsi-Suomen alueverkostolta lausunto sote-uudistuksesta 24.4.2017”. Viitattu 28.10.2017.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/uutiset/taikusydan-lansi-suomen-alueverkostolta-lausunto-sote-uudistuksesta/>
- Taiteen edistämiskeskus 2017. Uutinen ”Pirkanmaa on kulttuurihyvinvoinnin suunnittelun edelläkävijä”. Julkaistu 20.6.2017. Viitattu 18.11.2017.
<http://www.taike.fi/fi/uutinen/-/news/1169772>
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Unesco 2002. Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaallinen julistus. Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön UNESCO:n sopimuksia ja suosituksia no 22. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunta.
- Virtanen, Petri 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. 1. Painos. Helsinki: Edita.
- Von Bagh, Peter 2007. Sininen laulu. Helsinki: WSOY.
- Winqvist, Ditte 2017. Kulttuuri on sijoitus hyvinvoivaan yhteiskuntaan. Sitran Raikasta pohdintaa kulttuurin vaikutuksista -blogi. Julkaistu 25.7.2017. Viitattu 3.11.2017. <https://www.sitra.fi/blogit/kulttuuri-sijoitus-hyvinvoivaan-yhteiskuntaan/>
- Winqvist, Ditte 2008. Kulttuuripalvelut kunnissa. Kunnat tarjoavat monipuolisia kulttuuripalveluja. Teoksessa Johanna Selkee (toim.) Aakkoset sivistystoi-
 meen. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

LIITTEET

LIITE 1. ArtsEqual-tutkimushankkeen ensimmäinen toimenpidesuositus	1
LIITE 2. Teemahaastattelurunko	5
LIITE 3. Sopimus ArtsEqual-tutkimukseen	8

LIITE 1. ArtsEqual-tutkimushankkeen ensimmäinen toimenpidesuositus

Tämä ArtsEqual policy brief on tarkoitettu päättäjille, virkakunnalle, medialle ja kaikille, joita kiinnostaa kulttuuriset perusoikeudet osana sote-uudistusta.

Kulttuuristen oikeuksien toteuttaminen osaksi sote-palveluja

Kai Lehtikainen, Pauli Rautiainen

Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti ovat ihmisen kulttuurisia perusoikeuksia.

Moniammatillinen yhteistyö kulttuurialan ja sosiaali- ja terveysalan välillä kunnissa on osoittau-

tunut toimivaksi tavaksi huolehtia ihmisten kulttuurisista perusoikeuksista ja vahvistaa heidän hyvinvointiaan. Kun vastuu sosiaali- ja terveyspalveluista siirtyy maakunnille, kulttuurinen hyvinvointi ja kulttuuriset oikeudet eivät saa unohtua sote-palveluja koskevassa päätöksenteossa.

kuva: Riikka Campomanes

Käynnissä olevan sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksen jälkeisessä maailmassa maakuntien on turvattava ihmisten kulttuuriset oikeudet osana sote-palveluja. Kaikille ihmisille on turvattava yhdenvertaiset mahdollisuudet oppia, osallistua kulttuuriin ja ilmaista itseään läpi koko elämänkaaren ja kaikissa elämä tilanteissa. Ehdotamme tämän toteuttamiseksi maakunnille seuraavia toimenpiteitä:

- Maakuntien on laadittava toimintasuunnitelma ihmisten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseksi ja kulttuurisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi sekä seurattava suunnitelman toteutumista ja kulttuurisen hyvinvoinnin tasoa.
- Maakuntien on huolehdittava, että sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteisiin saadaan kulttuuri- ja taidetoimintaa, joka on asiantuntevasti järjestettyä, hyvinvointia vahvistavaa ja syrjäytymistä ennaltaehkäisevää. Toiminta ei saa olla yksinomaan hanke-pohjaista ja siksi sille on luotava pitkäjänteisen ja kestävä toiminnan turvaamisen vaatimat rakenteet ja varattavat riittävät resurssit.
- Maakuntien on varmistettava, että kulttuurilähtöiset menetelmät huomioidaan osana kuntouttavaa työtä. Kuntoutuksen ei kuitenkaan pidä olla ainut peruste taide- ja kulttuuritoiminnan järjestämiselle sosiaali- ja terveysalan toimintayksiköissä, sillä kyse on myös yksilön kulttuuristen oikeuksien turvaamisesta.
- Maakunnat vastaavat siitä, että kulttuuriset oikeudet ja kulttuurinen hyvinvointi huomioidaan, kun palveluntarjoajia kilpailutetaan.

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä eräiden muiden kuntien tehtävien siirrolla maakunnille on merkittäviä vaikutuksia koko kuntakenttään. Aivan erityisesti uudistus vaikuttaa yksittäisten kuntien talouteen ja kykyyn toteuttaa niille jääviä tehtäviä, joihin taide- ja kulttuuripalvelut merkittävässä määrin kuuluvat. Ehdotamme tämän johdosta seuraavia toimenpiteitä:

- Eduskunnan ja valtioneuvoston on peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä otettava taide- ja kulttuuripalvelut liikuntapalveluiden tapaan osaksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen kertoimen (hyte-kerroin) laskentaperusteita.

- Opetus- ja kulttuuriministeriön on tarkasteltava taidelaitosten valtionosuusjärjestelmän uudistamista (ns. vos-uudistus) kuntien tehtäväpiiriin ja siihen liittyvän rahoitusrakenteen muutoksien näkökulmasta.
- Eduskunnan ja valtioneuvoston on varmistettava tarvittaessa kuntaliitoksien, että sivistyspalveluiden järjestämisvastuu on sote-uudistuksen jälkeen väestöpohjaltaan riittävän suurilla toimijoilla.

Kulttuuriset tarpeet on ymmärrettävä perustarpeiksi

Oikeus osallistua taiteisiin ja kulttuuriin, kehittää itseään ja yhteisöään niiden avulla sekä mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti ovat YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa, useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa¹ ja Suomen perustuslaissa turvattuja ihmisen kulttuurisia perusoikeuksia.²

Kulttuurisen yhdenvertaisuuden toteutuminen mahdollistaa kulttuurisen pääoman karttumisen osaksi jokaisen yksilön kyvykkyyttä tehdä valintoja ja toimia aktiivisesti omassa elämässään tavoilla, jotka synnyttävät hyvinvointia ja mielekäästä elämää.³ Kulttuuristen oikeuksien turvaaminen on tässä merkityksessä olennainen osa perustuslaissa jokaiselle turvattua oikeutta kehittää itseään⁴ samoin kuin YK:n lasten oikeuksien sopimuksessa ja vammaissopimuksessa säädettyä lasten ja vammaisten henkilöiden oikeutta osallistua kulttuurielämään.⁵ Näiden Suomea sitovien perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden turvaaminen on keskeisesti kuntien ja vastaisuudessa myös maakuntien tehtävänä.⁶

Oikeus taiteeseen ja kulttuuriin on ihmisoikeus-sopimuksissa ja perustuslaissa turvattu perusoikeus.

1 Muun muassa YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus, YK:n taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus, YK:n lasten oikeuksia koskeva yleissopimus ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus käsittelevät useissa artikloissaan näitä oikeuksia.

2 Ks. erityisesti Suomen perustuslain 12 §, 16 § ja 17 §.

3 Sen 1985; Nussbaum & Sen 1993.

4 Perustuslain 16.2 §: ”Julksen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.”

5 YK:n lasten oikeuksien sopimuksen 31 artikla ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen 30 artikla.

6 Lavapuro, Ojanen, Rautiainen & Valtonen 2016.

Koti- ja laitoshoidon piirissä olevien sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakkaiden hyvinvoinnin ja mielekkään elämän edellytykset eivät toteudu, jos sosiaali- ja terveyspalveluissa huolehditaan vain Maslowin tarvehierarkian mukaisista ihmisen perustavimmista tarpeista kuten fysiologisista tarpeista ja turvallisuuden tarpeista. Hyvinvointi syntyy ihmisten toiminnasta ja se perustuu terveyden ja ruumiillisen koskemattomuuden lisäksi muun muassa siihen, että jokaisella on vapaus ja myös kyvykyys käyttää aistejaan, mielikuvitustaan ja tunteitaan sekä toimia järkevästi.⁷ Filosofi Martha Nussbaumin sanoja lainaten, hyvän poliittisen järjestelmän tehtävänä on ”antaa kaikille ihmisille, mitä he tarvitsevat tullaakseen kyvykkäiksi elämään rikasta ja kukoistavaa ihmistä elämää.”⁸

Laajentunut hyvinvointiajattelu

Kuten maailman terveysjärjestö WHO on todennut, terveys on täydellistä fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia – se ei ole pelkkää sairauden tai heikkouden puutetta. Nykyään terveys ymmärretään dynaamisesti yksilön kykyä sinnitellä, sopeutua, pärjätä ja ylläpitää henkilökohtaista eheyttä, tasapainoa ja koettua hyvinvointia.⁹ Pystyäkseen saavuttamaan täydellisen fyysisen, henkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin yksilön tai ryhmän pitää pystyä tunnistamaan ja toteuttamaan pyrkimysään, tyydyttämään tarpeitaan ja muuttamaan tai pärjäämään ympäristön kanssa. Siksi terveys nähdään elämän arkea varten olemassa olevana resurssina – ei siis elämän tavoitteena.¹⁰

Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet aktiivisen taiteisiin ja kulttuuriin osallistumisen vahvistavan sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä.

Terveyden, sairauden ja hyvinvoinnin on todettu olevan ”kulttuurisesti ehdollisia sekä käsitteiden, ilmiöiden, eletyn kokemuksen että hoidon järjestämisen tasoilla.”¹¹ Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet aktiivisen taiteisiin ja kulttuuriin osallistumisen vahvistavan sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä.¹² Laajen-

tuneessa hyvinvointiajattelussa kulttuuri ja taide nivoutuvat sosiaali- ja terveysalan palveluihin. Tästä on olemassa lukuisia testattuja ja hyviksi koettuja toimintamalleja esimerkiksi Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Kuopiossa.

Taide- ja kulttuuripalveluiden asema sote-uudistuksen rahoitusratkaisussa

Kulttuuristen oikeuksien toteuttamisvastuu kuuluu sote-uudistuksen jälkeen keskeisesti sekä maakunnille että kunnille. On oletettavaa, että siirtymäkauden jälkeinen tasauskuorman poisto¹³ kuntien uudesta peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmästä johtaa tilanteeseen, jossa kuntien välinen eriarvoisuus etenkin taide- ja kulttuuripalveluiden tuottamisessa kasvaa. Tutkimustiedon perusteella kuntien pieni koko on merkittävimpiä riskitekijöitä sivistyksellisen eriarvoisuuden kasvulle.¹⁴ Siksi sote-uudistuksen jälkeen on huolehdittava esimerkiksi kuntaliitoksista siitä, että sivistyspalveluiden toteutumisvastuu on riittävän suuren väestöpohjan (n. 10 000 asukasta) toimijoilla.

Taiteen ja kulttuurin merkitys hyvinvoinnin tuottajana tulisi huomioida, kun kuntien ja maakuntien rahoitukseen luodaan kannustinelementtejä. Kulttuuristen oikeuksien toteutumista ei sote-lainsäädännön valmisteluasiakirjojen perusteella kuitenkaan huomioida kuntien peruspalveluiden valtionosuuksien uusissa laskentaperusteissa. Lausuntokierroksella olleen lain kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta 14 §:n ja sitä tämentävän asetuksen 3 §:n indikaattoreissa tulee huomioida kunnalliset taide- ja kulttuuripalvelut yhtäläisesti kunnallisten liikuntapalveluiden kanssa, jotta kunnille syntyy taloudellisia kannusteita ihmisten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseen.

7 Nussbaum 2011.

8 Nussbaumin luento Helsingissä 20.6.2016.

9 Huber ym 2011, 2.

10 WHO 1986, lainattuna Clift & Camic 2016, 6, käännös KL.

11 Honkasalo, Salmi ja Launis 2014, 9.

12 Ks. esim. Westerlund ym. 2016; Clift & Camic 2016; Lechuk Staricoff 2004; Liikanen 2003.

13 Sote- ja maakuntauudistuksen valmistelun yhteydessä on sovittu, että uudistusten siirtymäkauden jälkeen eli muutama vuosi uudistusten voimaantulon jälkeen toteutetaan valtionosuusuudistus, jossa tasauskuorma poistetaan tässä yhteydessä päätettävällä tavalla.

14 Esim. Lavapuro, Ojanen, Rautiainen, Valtonen 2016.

Lähteet

- Clift, S. & Camic, P. M. 2016. "Introduction to the field of creative arts, wellbeing, and health: achievements and current challenges." Teoksessa S. Clift & P. Camic (toim.). *Oxford Textbook of Creative Arts, Health, and Wellbeing: International Perspective on Practice, Policy and Research*. Oxford: Oxford University Press, 3–10.
- Honkasalo, M-L. Salmi, H. & Launis, V. 2012. "Johdanto." M-L. Honkasalo & H. Salmi (toim.). *Terveyttä kulttuurin ehdoilla. Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen*. Turku: k&h, 7–24.
- Huber, M., ym. 2011. "How should we define health?" *BMJ*. 343, d4163. <http://www.bmj.com/content/343/bmj.d4163> (ladattu 15.9.2016).
- Lavapuro, J. & Ojanen, T. & Rautiainen, P. & Valtonen, V. 2016. *Sivistykselliset ja sosiaaliset perusoikeudet syrjäkunnissa*. Helsinki: Kunnallisan kehittämistäitien Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 97. Helsinki: KAKS – Kunnallisan kehittämistäitien.
- Lelchuk Staricoff, R. 2004. *Arts in health: a review of the medical literature*. Research report 36. London: Arts Council of England.
- Liikanen, H-L. 2003. *Taide kohtaa elämän: Arts in Hospital -hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Sosiaalityö (Yhteiskuntapolitiikan laitos).
- Nussbaum, M. 2011. *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge, MA & London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Nussbaum, M. 2016. "Capabilities Approach and The Role of Public Services." Nussbaumin Haastattelu Helsingissä 20.6.2016. <http://www.artsequal.fi/-/video-interview-with-martha-nussbaum> (ladattu 8.11.2016).
- Nussbaum, M. & Sen, A. 1993. *The Quality of Life*. Oxford: Oxford University Press.
- Sen, A. 1985. *Commodities and Capabilities*. Amsterdam: North-Holland.
- Westerlund, H., ym. 2016. *Taiteet, tasa-arvo ja hyvinvointi: Katsaus kansainväliseen tutkimukseen*. Helsinki: ArtsEqual.

Kirjoittajat

Kai Lehikoinen on ArtsEqual-hankkeen varajohtaja. Hän toimii esittävien taiteiden yliopistonlehtorina Taideyliopiston Teatterikorkeakoulussa. Hän on perehtynyt taiteisiin ja taidekasvatukseen hybrideissä ympäristöissä. Hänen viimeaikaiset tutkimuksensa ovat käsitelleet tanssikummitoimintaa hoivatyössä, kulttuurialan hyvinvoinnin diskursseja, taiteen palvelujen oikeutuspuhuntaa ja taiteellisia interventioita työelämän kehittämisessä.

kai.lehikoinen@uniarts.fi

Pauli Rautiainen on perus- ja ihmis-oikeustutkija, jota eduskunnan perustuslakivaliokunta kuulee säännöllisesti asiantuntijana sosiaalisten ja sivistyksellisten perus- ja ihmis-oikeuksien tulkinnassa. Hän on myös Ihmisoikeuskeskuksen ihmisoikeusvaltuuskunnan jäsen. Parhaillaan hän työskentelee julkisoikeuden apulaisprofessorina Tampereen yliopistossa. Hänet on nimitetty tammikuun alusta lukien valtiosääntöoikeuden professoriksi Itä-Suomen yliopistoon kunta-alan toimijoiden lahjoittamaan tehtävään.

pauli.rautiainen@staff.uta.fi

ArtsEqual policy briefit esittelevät päättäjille viimeisintä tutkimusta ja tutkimusperustaista keskustelua ArtsEqual-hankkeesta. Taideyliopiston koordinoima ArtsEqual-hanke tutkii yhteistyössä yli 50 vuorovaikutuskumppanin kanssa, kuinka taide julkisena palveluna voisi lisätä yhteiskunnallista tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa.

ARTSEQUAL

www.artsequal.fi

Taide julkisena palveluna: strategisesti kohti tasa-arvoa
Arts as Public Service: Strategic Steps towards Equality

Taideyliopiston koordinoima, monitieteinen tutkimushanke 2015–2020
Hankkeen johtaja: professori Heidi Westerlund, Taideyliopiston Sibelius-Akatemia

Konsortiopartnerit

Rahoittaja

LIITE 2. Teemahaastattelurunko

SOTE- JA MAAKUNTAUUDISTUS

- Haastateltavan työnkuva ja rooli kulttuurihyvinvoinnin edistämistyössä?
- Millaista sote- ja kulttuurialojen välinen yhteistyö on tällä hetkellä?
- Miten kulttuuristen oikeuksien toteutuminen huomioidaan tällä hetkellä?
- Mitä/millaista olisi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteissa olevaa kulttuuri- ja taidetoimintaa, joka on asiantuntevasti järjestettyä, hyvinvointia vahvistavaa ja syrjäytymistä ennaltaehkäisevää?
- Sote- ja maakuntauudistus: uhka vai mahdollisuus kulttuuri- ja sote-alojen väliselle yhteistyölle?
- Sote- ja maakuntauudistus: uhka vai mahdollisuus kulttuuristen oikeuksien toteutumiselle?

TOIMENPIDESUOSITUS:

- Onko haastateltava tietoinen ArtsEqual-hankkeen toimenpidesuosituksista?
- Onko hyödyntänyt itse työssään ArtsEqual-hankkeen ensimmäistä toimenpidesuositusta?
- Miten haastateltava määrittelee toimenpidesuosituksen käyttöönoton?
- Miten käyttöönotto näkyy tai mitä se tarkoittaa haastateltavan työskentelyssä ja maakunnan/kunnan toiminnassa?
- Miten käyttöönottoa on tähän mennessä tapahtunut?
- Miten haastateltava on huomionnut tai tulee huomioimaan toimenpidesuosituksen ja sen alakohdat työskentelyssään? *
- Millainen rooli ja merkitys tutkimukseen pohjautuvilla toimenpidesuosituksilla on päätöksenteossa sekä strategia- ja kehittämistyöskentelyssä?
- Onko suositus toimiva tapa jalkauttaa tutkimusta? Miksi?

TOIMENPIDESUOSITUKSEN JALKAUTTAMINEN

- Mitkä ovat seuraavat vaiheet, että toimenpidesuositus etenee suosituksesta käytäntöön?
 - Tutkimustiedon ja suositusten eteneminen?
 - Fyysisen dokumentin eteneminen?
- Mitä kaikkia eri keinoja tai väyliä jalkauttamiselle voisi olla?
- Miten huolehditaan siitä, että poliittinen tahtotila, strategiatyöskentely sekä ruohonjuuritason käytäntö lopulta kohtaavat?
- Miten kulttuuristen oikeuksien toteutumisesta tulevaisuudessa huolehditaan ja miten sitä seurataan?

YKSITYISET PALVELUNTUOTTAJAT

- Yksityisten palveluntuottajien rooli tulevaisuuden sote- ja maakuntarakenteissa?
- Onko haastateltavalla tietoa, mitä yksityiset palveluntuottajat ajattelevat kulttuurisista oikeuksista ja niiden toteutumisesta osana palveluita?
- Miten kulttuuristen oikeuksien toteutuminen huomioidaan tai tulisi huomioida palveluntuottajien kilpailutuksessa?

YHTEISKUNNALLINEN VAIKUTTAVUUS

- Onko toimenpidesuosituksen käyttöönotosta seurannut tai tuleeko seuraamaan taloudellista tai yhteiskunnallista hyötyä?
- Mitkä ovat optimaalisia vaikutuksia, jos toimenpidesuosituksen suositukset saadaan vietyä loppuun asti käytäntöön? *
- Yhteiskunnallinen vaikuttavuus?
- Miten asiat muuttuvat, jos toimenpidesuositus saadaan oikeasti toimimaan?

* Opinnäytetyössä tarkasteltavat toimenpidesuosituksen alakohdat:

- Maakuntien on laadittava toimintasuunnitelma ja seuranta ihmisten kulttuuristen oikeuksien turvaamiseksi ja kulttuurisen hyvinvoinnin ylläpitämiseksi.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenteisiin pitää saada asiantuntevasti järjestettyä hyvinvointia vahvistavaa ja syrjäytymistä ennaltaehkäisevää kulttuuri- ja taidetoimintaa pitkäjänteisesti eikä vain projekteina.
- Kulttuurilähtöiset menetelmät on huomioitava sote-alalla osana kuntouttavaa työtä. Kyse ei kuitenkaan ole vain kuntoutuksesta, vaan sote-palveluiden asiakkaiden kulttuurisista oikeuksista, jotka on turvattava.
- Maakuntien on huomioitava kulttuuristen oikeuksien ja kulttuurisen hyvinvoinnin toteutuminen, kun ne kilpailuttavat palveluntarjoajia.

LIITE 3. Sopimus ArtsEqual-tutkimukseen

1(2)

ARTSEQUAL-TUTKIMUSHANKE

The Arts as Public Service: Strategic Steps towards Equality

Sopimus ArtsEqual-tutkimukseen

ArtsEqual on Taideyliopiston koordinoima, monitieteinen tutkimushanke, joka tutkii, miten taide ja taidekasvatus voisivat lisätä tasa-arvoa ja hyvinvointia 2020-luvun Suomessa. ArtsEqual on Taideyliopiston, CUPOREn, Lappeenrannan teknillisen yliopiston, Turun yliopiston ja Työterveyslaitoksen yhteinen tutkimushanke. Se on saanut Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituksen. Hankkeen tutkimusjohtajana toimii professori Heidi Westerlund, Taideyliopiston Sibelius-Akatemiasta (heidi.westerlund@uniarts.fi, p. +358505015622).

Opinnäytetyön tutkimusaineiston keruu toteutetaan osana ArtsEqual-tutkimushanketta. Opinnäytetyö keskittyy hankkeen tuottamien toimenpidesuosittelujen käyttöönoton ja jalkauttamisprosessin selvittämiseen sekä toimenpidesuosituksilla saavutettavien vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointiin. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa hankkeelle tietoa tutkimushankkeen toimenpidesuosittelujen käyttöönotosta, jalkauttamisesta ja yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta.

Opinnäytetyön tutkimusaineistoa kerätään haastattelemalla. Haastattelut äänitetään, jolloin kerätty tieto voidaan myöhemmin muuttaa kirjalliseen muotoon.

Aineistoja kerää

Tutkijan nimi: Pinja Puha, kulttuurituotannon opiskelija (AMK)

Organisaatio: ArtsEqual-tutkimushanke & Humanistinen ammattikorkeakoulu

Sähköposti: pinja.puha@uniarts.fi

Puhelin: 050 *** ****

Opinnäytetyön tekijänä sitoudun noudattamaan voimassaolevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön (mm. salassapitosäännökset) liittyviä ohjeita. Haastateltavat esiintyvät opinnäytetyössä omilla nimillään. Haastateltavat saavat luettavakseen omat litteroidut haastattelunsa ennen aineiston käyttöä opinnäytetyössä ja voivat siten vaikuttaa siihen, mitä aineistoa opinnäytetyössä käytetään.

Tiedot antoi _____, ____/____/20____.

Pinja Puha

2(2)

Lupa haastattelun äänittämiseen ja tietojen käyttöön opinnäytetyössä

Olen saanut riittävän selvityksen Pinja Puhan opinnäytetyöstä ja sen yhteydessä suoritettavasta tietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta opinnäytetyötä varten. Allekirjoituksellani annan opiskelija Pinja Puhalle luvan äänittää haastattelun sekä hyödyntää haastattelussa esiin nousseita asioita opinnäytetyössään sopimuksessa mainitulla tavalla.

Paikka ja päiväys

Allekirjoitus

Nimenselvennys